

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XX. č. 2

APRÍL – JÚN 2011

Medzinárodný deň archívov

Smutnokrásna archivárska jar. Toto hviezdoslavovské prirôvanie mi napadá pri spomienke na uplynulé mesiace. Záplava negatívnych informácií, ktorá v archivároch vyvoláva hnev, strach i znechutenie, sa mieša s príjemnejšími zážitkami, ktoré našťastie tiež tvoria súčasť nášho života. Za všetkými radosťami sa skrýva človek, konkrétni ľudia, ich snaženie a poctivá práca. Viac vám o nich povedia príspevky v tomto čísle nášho periodika.

Jar má zvláštny význam pre všetkých archivárov na celom svete, pretože 9. júna slávime Medzinárodný deň archívov – *International Archives Day*. Je to pomerne mladý sviatok a ešte sa nestihol napevno uchytiť v našich myšliach, tobôž nie v myšliach verejnosti. Asi nikdy nebudeme konkurovať populárnym sviatkom vyvolávajúcim nákupné šialenstvo a obchody asi nikdy nebudú preplnené „archivárskymi suvenírmi, pozdravmi, dekoráciami a inými zbytočnosťami“ (aj keď táto fantastická predstava znie celkom lákavo), ale o tom, aký význam bude tento deň mať, kto všetko o ňom bude vedieť a sláviť ho, rozhodujeme my sami. Nikto nám nemôže brániť, aby sme v tento deň nedali o sebe vedieť, tak ako to robia archivári na celom svete, nielen v krajinách s podobnou tradíciou akú máme my, ale dokonca aj v krajinách tretieho sveta.

Myšlienka vyhlásiť niektorý deň za Medzinárodný deň archívov sa prvýkrát objavila na medzinárodnom kongrese vo Viedni v roku 2004. Nasledujúci rok vyhlásila organizácia UNESCO na svojom 33. zasadnutí v Paríži svetový deň audiovizuálneho dedičstva, ktorý stanovila na 27. október. No v ohrození sú aj ďalšie archívy, ktoré si zasluhujú rovnakú pozornosť. Medzinárodná rada archívov preto rozhodla na valnom zhromaždení v novembri 2007 vyhlásiť medzinárodný deň archívov. Dátum bol jasný – 9. júna 1948 bola pod záštitou UNESCO vytvorená Medzinárodná rada archívov – *The International Council on Archives (ICA)*. Tento sviatok, ako aj jeho dátum, akceptovali spoločnosti archivárov na celom svete.

Prečo sa vlastne archivári rozhodli zapísať „svoj deň“ do kalendára svetových sviatkov? Medzinárodná rada archívov, reprezentujúca archívne inštitúcie na celom svete, považuje svetový deň za vhodnú príležitosť pripomenúť verejnosti a zodpovedným orgánom dôležitosť archívnych záznamov a potrebu ich ochrany. Obraz verejnosti o archívoch je často zmätený, ľudia si ich mýlia s knižnicami, archívne dokumenty považujú za mŕtve a zaujímavé len pre úzky okruh historikov. Tento obraz má priamy vplyv na finančné a ľudské zdroje, ktoré sú zodpovední manažéri ochotní poskytnúť archívu. Pritom archívne záznamy sú dôležitým kultúrnym odkazom zanechaným

predchádzajúcimi generáciami. Sú cenným svedectvom o ekonomickom, politickom a sociálnom vývoji ľudskej spoločnosti, o vývoji demokracie a ľudských práv. Sú však aj krehké a zraniteľné. Počas Medzinárodného dňa archívov môžeme pozdvihnúť povedomie spoločnosti o význame archívov, zviditeľniť sa, ukázať spôsob ochrany, uloženia, konzervovania a reštaurovania vzácných dokumentov.

Inšpiratívne a povzbudzujúco znejú slová nového predsedu Medzinárodnej rady archívov Martina Berendseho z Holandska, ktorý je vo funkcii od apríla 2010. Používa termín INFOCRACY, čo znamená spoločnosť, v ktorej sú úspešne zorganizované informácie. *Archívy nie sú len o kultúre a histórii, ale aj o inštitucionálnej pamäti a vedomí spoločnosti. Archivári sú kľúčoví hráči vo svete výmeny informácií a myšlienok. Otázky kultúry, histórie, politiky a identity sú si veľmi príbuzné. Po celé veky sme cítili napätie medzi oficiálnymi a kultúrnymi aspektmi našej práce, medzi našimi správnymi a historickými úlohami. Archívy sú strediská demokracie a histórie. História a demokracia boli spojené s verejnými archívami po stáročia. Historický odkaz a informačná politika sú dvomi hnacími silami našej práce.*

História a informatizácia. Dva pojmy stojace zdanlivo na opačných póloch sa budú čoraz viac skloňovať pri určovaní poslania archívov v informačnej spoločnosti. Touto cestou sa už dnes uberajú archívy v najvyspelejších krajinách. Skúška, ktorú si pre nás pripravila digitálna doba, nás neminie a realita informačnej spoločnosti založenej na elektronických dokumentoch sa nás dotkne skôr ako by sme čakali. Sme pripravení na budúcnosť, ktorá určite zmení metódy našej práce, prinesie novú terminológiu, bude klásť nové nároky na našu kvalifikáciu? Sú slovenské archívy schopné plniť nové poslanie? A uvedomujú si nové úlohy archívnictva naši vládnuci porevoluční technokrati, ktorých politiku voči archivárom nemožno nazvať inak ako likvidačná? Archivné dokumenty sú súčasťou nášho kultúrneho dedičstva, no to sa nemôže predať, neprodukuje zisk, neslúži na ukojenie základných životných potrieb, naopak, neustále si žiada nové investície. Pri presvedčení o bezprostrednej nadvláde ekonomiky, ktorá robí z ľudí konzumných egoistov bez záujmu o kultúru, umenie, duchovno, či dokonca hlbšie vzdelanie, živorია nielen archívy, ale aj múzeá, galérie, knižnice, divadlá, vedecké ústavy a univerzitné pracoviská.

Nie je to prvýkrát v histórii slovenského národa, keď je kultúra a veda v kríze, na okraji záujmu spoločnosti. My to vieme najlepšie, mali by sme preto poznať všetky zbrane našich predchodcov, mali by sme vedieť bojovať o svoje miesto v spoločenskom systéme. Keď sa pozrieme do minulosti, vidíme zástupy odhodlaných bojovníkov, ktorí pre svoje presvedčenie, pre všestranné pozdvihnutie svojho národa, neváhali obetovať celý svoj život. Dôkazy o ich skutkoch, o ich každodennej drobnej práci, o ich obeti, chránime v našich depozitoch. Nech sú pre nás mementom, výzvou, motiváciou aj inšpiráciou.

Nevzdávajme sa, tvrdo pracujme, hovorme s každým, kto je ochotný počúvať, dokazujme svoje schopnosti a zručnosti, presvedčajme o svojej potrebe, dajme o sebe vedieť vždy a všade, kde je to len možné. Verím v pozitívne príklady, ale v dnešnej mediálnej spoločnosti ich treba vedieť aj patrične predať, čo nie je jednoduché. No archívy sú súčasťou tejto spoločnosti a chtiac-nechtiac sa jej musia prispôbiť. Využívajme preto Medzinárodný deň archívov, aby hlas

archivárov na celom Slovensku zaznel tak hlasno, že ho nebude možné prepočúť. Otvorme nielen svoje dvere, ale aj ústa a mysle. Pripomeňme verejnosti, že bez archívov bude spoločnosť ako človek v amnézii, ktorý si nič nepamätá, nevie kto je, odkiaľ prišiel a prečo sa ocitol práve tam, kde je. A spoločnosť bez svojej pamäti ukrytej v archívoch môže ľahko zabudnúť, že naše ľudské, občianske a kultúrne práva boli vybojované krvavými obeťami v stáročia trvajúcich bojoch.

Martina Orosová
Archív Pamiatkového úradu SR

VÝBOR(N)OVINY

Zápisnica

zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov, ktoré sa konalo 12. apríla 2011 v Bratislave

- Program:**
- 1) Otvorenie
 - 2) XV. archívne dni v SR v Humennom
 - 3) Fórum archivárov
 - 4) Webová stránka
 - 5) Hospodárenie
 - 6) Rôzne
 - 7) Záver

Zasadnutie výboru SSA sa uskutočnilo v priestoroch Archívu Národnej banky Slovenska v Bratislave. Výbor prerokovával otázky organizačného a finančného zabezpečenia XV. archívnych dní v SR v Humennom týkajúce sa najmä programu, exkurzie, ubytovania, občerstvenia, zástupcov zahraničných archívnych spoločností ako aj sponzorstva, záverečných prác na zborníku z minuloročných archívnych dní v Komárne. Výbor odsúhlasil udelenie pamätnej „plakety za zásluhy o rozvoj SSA“ Štátnemu archívu v Prešove, pobočka Humenné za organizovanie nášho vrcholného archívneho podujatia.

L. Krchnáková predstavila prítomným novú webovú stránku www.archivari.sk, ktorá bude fungovať redakčným systémom. Členovia výboru odsúhlasili administrátorov, ktorí budú môcť vstupovať na stránku a vkladať do nej informácie. Tradične sa diskutovalo aj o tvorbe nového čísla nášho periodika Fóra archivárov.

V rámci bodu *Hospodárenie* sa riešili finančné záležitosti v súvislosti s archívными dňami v Humennom. Výbor odsúhlasil prijatie nových členov: Mgr. Márie Heškovej zo Štátneho archívu v Bytči a Mgr. Pavla Maduru z Archívu Matice slovenskej v Martine.

V bode *Rôzne* sa diskutovalo o otvorenom liste adresovanom ministrovi vnútra SR a s jeho oboznámením so stavom, smerovaním a právnym postavením archívov na Slovensku. Rozoberali sa aj ďalšie akútne problémy týkajúce sa finančného zabezpečenia archívov, dopadu 10% šetrenia prostriedkov a znižovania stavov v archívoch, ochrany archívneho bohatstva a pod.

Výbor odsúhlasil zverejnenie zoznamu hesiel do pripravovaného Biografického slovníka na stránkach Fóra archivárov a na archívnych dňoch v Humennom. Diskutovalo sa o úprave stanov spoločnosti, najmä v súvislosti so zánikom členstva. Členovia výboru prijali rozhodnutie o zaslaní výzvy archívom v SR s požiadavkou o zapojenie sa aj tohto roku do akcie „sprístupňovania“ archívneho bohatstva širokej verejnosti formou dňa otvorených dverí.

Zapísala: E. Machajdiková, tajomníčka SSA

Zápisnica

z mimoriadneho zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov, ktoré sa konalo 25. mája 2011 v Humennom

- Program:**
- 1) Otvorenie
 - 2) archívne dni v SR
 - a) XV. archívne dni v SR 2011, Humenné
 - b) XIV. archívne dni v SR 2010, Komárno – zborník
 - c) XVI. archívne dni v SR 2012 – príprava
 - 3) Hospodárenie
 - 4) Rôzne
 - 5) Záver

Výbor sa zišiel na mimoriadnom zasadnutí počas archívnych dní v Humennom, kde prerokovával aktuálne otázky organizačného a finančného zabezpečenia, ako aj distribúcie zborníka z minuloročného podujatia. Rokovalo sa tiež už aj o mieste nasledujúcich archívnych dní. Členovia výboru sa zhodli na tom, že po východnom Slovensku by sa mali ďalšie archívne dni konať buď v strednej alebo západnej časti republiky. Navrhnuté boli Piešťany, Trnava alebo Banská Bystrica. Výbor rozhodne o mieste konania nasledujúcich archívnych dní po preskúmaní ubytovacích a rokovacích možností (kapacít) spomínaných miest.

Výbor odsúhlasil uhradenie 132,58 € za nákup CD a nálepiek, ktoré sú súčasťou zborníka z minuloročných archívnych dní v Komárne, preplatenie cestovného lístka zo 14. konferencie archivárov Českej republiky v hodnote 81,- € predsedovi R. Ragačovi, ktorý reprezentoval našu spoločnosť. Členovia výboru sa zhodli na tom, že z hľadiska operatívosti niektorých finančných

operácií, napríklad medzi dvomi zasadnutiami výboru, môže hospodárka so súhlasom predsedu a tajomníčky uhradiť závažné, časovo viazané, platby do výšky 200,- €, ktoré predloží na odsúhlasenie na najbližšom zasadnutí výboru.

V bode Rôzne sa diskutovalo o návrhu vlajky archívnych dní, ktorú verejnosti predložil Mgr. Lukáš Svěchota z Archívu Pamiatkového úradu SR (účastník konferencie, nečlen SSA). L. Vrteľ (hlavný herold SR) potvrdil, že SSA ako právnická osoba má svoj erb a mohla by mať aj svoju vlajku. Archívne dni však nie sú právnickou osobou a SSA na ich označenie používa svoje erbové znamenie doplnené o vždy aktualizovaný text. Doplnením o aktuálny text sa z neho stáva emblém podujatia. Vlajka SSA (snáď v budúcnosti SSA ustanovená vlajka AD), by mala v každom prípade rešpektovať pravidlá vlajkovej tvorby, mala by byť odvodená od spomínaného erbového znamenia a rešpektovať jeho štylizáciu. L. Vrteľ bol poverený vypracovať posudok v písomnej forme. Definitívne stanovisko k návrhu bude prijaté na jednom z nasledujúcich zasadnutí výboru SSA.

Mimoriadne rokovanie uzavrel predseda, nasledujúce zasadnutie výboru sa dohodlo na 14. júna 2011.

Zapísala: E. Machajdíkova, tajomníčka SSA

Zápisnica

zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archívárov, ktoré sa konalo 14. júna 2011 v Bratislave

- Program:**
- 1) Otvorenie
 - 2) Zhodnotenie XV. archívnych dní v SR v Humennom
 - 3) Zborník *Archívy po roku 1989. Víťazstvá a prehry*
 - 4) Príprava XVI. archívnych dní v SR v roku 2012
 - 5) Fórum archívárov č. 2/2011
 - 6) Webová stránka
 - 7) Hospodárenie
 - 8) Rôzne
 - 9) Prehliadka komornej výstavy *Kuriozity alebo čo by ste v archíve nehľadali...*

Zasadnutie výboru Spoločnosti slovenských archívárov (ďalej len SSA) sa uskutočnilo v priestoroch Slovenského národného archívu v Bratislave. Po jeho otvorení predseda zhodnotil organizačnú aj odbornú úroveň XV. archívnych dní v SR (ďalej len AD), oboznámil prítomných s prvými ohlasmi účastníkov. Väčšina ohlasov bola priaznivá, najmä na organizačné zabezpečenie; tie menej priaznivé ohlasy sa týkali odbornej úrovne niektorých referátov. Členovia

výboru sa preto uzniesli na lektorovaní príspevkov pri ich odovzdávaní do zborníka. Zborník z minuloročných AD (*Archívy po roku 1989. Víťazstvá a prehry*) bol zaslaný do každého archívu.

Nasledujúce archívne dni boli ďalším rokovacím bodom. Členovia výboru sa zhodli na tradičnom májovom termíne. Miesto rokovania ostalo však naďalej v štádiu vybavovania.

Výbor sa ďalej zaoberal naplnením nového čísla Fóra archivárov, termín odovzdania príspevkov bol určený na 30. 6. 2011. Webová stránka bola zaplatená a v súčasnom období sa testuje skúšobná verzia.

Finančné vyhodnotenie XV. archívnych dní predniesla M. Grófová, upozornila prítomných na to, že všetky úhrady boli vyrovnané, ale konečné zúčtovanie predloží po všetkých administratívnych vybaveniach na nasledujúcom zasadnutí. Výbor odsúhlasil vyslanie zástupcov SSA na archívne dni do Maďarska – V. Novákovú, G. Strešňáka a L. Pavlíkovú a uhradenie nákladov na ich cestovné. Vzal tiež na vedomie vystúpenie členov z SSA z dôvodu odchodu do dôchodku – M. Garajovú a S. Králikovú zo Štátneho archívu v Banskej Bystrici, pobočky Veľký Krtíš a Danielu Nogovú z Východoslovenského ústavu srdcových a cievnych chorôb v Košiciach.

V Rôznom sa prítomní dohodli na pracovnom kolokviu 27. 6. 2011 venovanom aktuálnym otázkam týkajúcich sa archívov a nastupujúcej elektronizácii. Členovia výboru vybrali termín a trasu exkurzie. Exkurzia sa uskutoční v tradičnom októbrovom termíne, jej cieľom bude východ Slovenska a severovýchod Maďarska.

Na záver rokovania si členovia výboru a revíznej komisie prezreli komornú a veľmi zaujímavú výstavu Slovenského národného archívu s názvom *Kuriozity alebo čo by ste v archíve nehľadali...*

Zapísala: E. Machajdíková, tajomníčka SSA

Generálny riaditeľ
sekcie verejnej správy
Ministerstva vnútra SR
Ing. Jozef Šimko

Bratislava 05.05.2011
č.SVS-OA-2011/14177-006

Vážený pán riaditeľ a predseda spoločnosti slovenských archivárov,

z poverenia ministra mi bol odstúpený na priame vybavenie otvorený list riaditeľov archivov ministrovi vnútra s upozornením na jeho poskytnutie médiám a zverejnenie na internete .

Po dôkladnom oboznámení sa s jeho obsahom považujem za potrebné reagovať na jeho obsah nasledovne.

Pri mojom nástupe do funkcie som si dal za cieľ oboznámiť sa s činnosťou a stavom štátnych archivov a ich pobočiek, a hľadať možnosti na zlepšenie postavenia riaditeľov a stavu archivov. Vzhľadom na krátky čas, ktorý ubehol od môjho vymenovania o funkcie, nepodarilo sa mi navštíviť všetky archívy v Slovenskej republike a zoznámiť sa so všetkými riaditeľmi štátnych archivov a pobočiek. S problémami, ktoré ste uviedli v liste adresovanom ministrovi sa zaoberám a snád' sa mi niektoré problémy podarí odstrániť, resp. eliminovať. Z môjho pohľadu by bolo vhodnejšie, keby som sa s problémami, ktoré ťažia riaditeľov archivov oboznamoval osobne a nie z otvoreného listu zaslaného médiám. Som otvorený všetkým návrhom na stretnutie a komunikáciu a preto je pre mňa prekvapujúce, ak sa o problémoch dozvedám z otvoreného listu ministrovi a médiám.

Pre budúcnosť by som uvítal, keby sa riaditelia archivov obrátili priamo na mňa s podnetmi na riešenie a zlepšenie nepriaznivej situácie, ktorá je v súčasnosti objektívne ovplyvnená celospoločenskou nepriaznivou ekonomickou situáciou, ktorá musí zákonite ovplyvniť všetky odvetvia spoločenského a ekonomického života v Slovenskej republike. Archívy sú súčasťou tohto systému, ktorý momentálne trpí nedostatkom finančných prostriedkov. Preto je aj na nás, aby sme spoločne hľadali cesty, ako nepriaznivé dopady zmierniť a naopak nájsť racionalizačné riešenia napomáhajúce rozvoju.

Záverom Vás ubezpečujem, že budúcnosť archivov mi nie je ľahostajná, naopak v spolupráci so zodpovednými funkcionármi ministerstva hľadám riešenia ako situáciu zlepšiť, budem však k tomu potrebovať i Váš aktívny a konštruktívny prístup.

S pozdravom

Vážený pán
PhDr. Radoslav Ragač, PhD.
predseda
Spoločnosť slovenských archivárov
Drotárska cesta 42
840 05 BRATISLAVA

Z DOMOVA A ZO SVĚTA

14. konference archivářů České republiky

V dňoch 26. – 28. apríla 2011 sa uskutočnila 14. konferencia českých archivárov - obdoba našich Archivných dní, usporadúvaná s dvojročnou periodicitou, opäť aj so slovenskou účasťou. Témou konferencie boli *Archivy zpřístupněné a otevřené? Současné trendy ve zpřístupňování archiválií*. Za Spoločnosť slovenských archivárov sa medzinárodnej vedeckej konferencie zúčastnil predseda spoločnosti Radoslav Ragač.

Hostiteľmi podujatia boli Státní oblastní archiv Plzeň a Státní okresní archiv Cheb. Odborným garantom Česká archivní společnost, organizačným garantom okrem chebského archívu aj pobočka České informační společnosti při Národním archivu (NA) a na zorganizovaní podujatia sa podieľal aj odbor archivní správy a spisové služby MV ČR. Miestom rokovania bolo známe kúpeľné stredisko Františkovy Lázně. Rokovanie, ktoré sa uskutočnilo v zrenovovanej dvorane, prebehlo pod záštitou hejtmana Karlovarského kraja PaedDr. Jozefa Novotného. Časť rokovania sa zúčastnil aj námestník ministra vnútra ČR pre verejnú správu a archívniectvo JUDr. František Vavera, ktorý bol počas neho odvolaný z funkcie.

Prvý deň rokovania, 26. apríla, po slávnostnom otvorení podujatia, nasledoval regionálne ladený blok nazvaný *K výročí města Chebu a mezinárodní spolupráce západočeských archivů* venovaný vystúpeniam zahraničných hostí (veľmi úspešne spolupracujúci nemeckí archivári), nasledovala širšie koncipovaná, ale tematicky podobná prednáška Thomasa Aignera (Rakúsko, Icarus, ENArC), venovaná výhodám archívnej spolupráce vo svete informačných technológií. V ďalšom bloku rokovania nazvanom *Zpřístupňování archiválií jako priorita (?) archivní práce* odznelo spolu osem referátov, ktoré z rôznych uhlov predstavili históriu, výzvy, spôsoby komunikácie, podiel sprístupňovania na celkovom objeme archivárovho pracovného fondu, či netradičné postupy pri sprístupňovaní archívnych dokumentov v rôznych archívoch od okresnej po ústrednú úroveň. Je potrebné spomenúť vystúpenia Evy Drašarovej (riaditeľka NA) o sprístupnení z pohľadu nákladov a výnosov, kde konštatovala, že ani pomerne drakonické spoplatnenie návštev v archíve, či niektorých úkonov spojených so sprístupnením, nemá ekonomický potenciál mať zásadný pozitívny vplyv na rozpočet archívu, či filozoficky ladený príspevok Karla Müllera (riaditeľ Státního oblastního archivu /SOA/ Opava) o nevyhnutnosti *zdravého konzervativizmu* v tejto oblasti. Pracovná časť druhého dňa rokovania bola rozdelená do dvoch blokov. Prvý blok bol pokračovaním pracovného rokovania z predošlého dňa. Veľmi zaujímavý bol menej oficiálne ladený príspevok Miroslava Svobodu, ktorý predniesol niekoľko poznámok k „usporiadaným“ fondom. Marek Ďurčanský a Petr Cajthaml sa snažili predstaviť špecifiká špecializovaných archívov v oblasti sprístupňovania archívnych dokumentov. Druhý blok bol nazvaný *Archiválie zpřístupněné na objednávku (požadavky badatelské veřejnosti jako motivace)*. V bloku odzneli dva referáty poľských kolegov. Ivo Łaborewicz (Poľsko) predstavil využiteľnosť archívov vo sfére hraného filmu, Blanka Nová (Státní okresní archiv /SOKA/

Jindřichov Hradec) sa venovala aj pre nás zaujímavej a neprávom zaznávanaj téme cieleného sprístupňovania ikonografických dokumentov v archíve, konkrétne zbierkam pohľadníc a fotografií. Popoludní nasledovala prehliadka historického jadra mesta Cheb a archívu umiestneného v budove klariského kláštora, pre hostí obohateného o metternichovský zámok Kynžvart a hrad Vildštejn, na ktorú nadviazal spoločenský večer.

Tretí deň rokovania konferencie bol rozdelený taktiež do dvoch blokov nazvaných *Moderní metody a technika ve službách zpřístupňování archiválií I a II*. Viaceré z príspevkov boli zaujímavé aj zo slovenského hľadiska. Veľmi podnetný bol príspevok Karla Kouckého o projekte bezpečnostného výskumu *Zajištění archivních dokumentů důležitých pro potřeby státu*. David Valůšek (riaditeľ SOkA Zlín) napríklad predstavil výsledky projektu digitalizácie novín vydávaných firmou Baťa. Jiří Bernas a Tomáš Kalina (NA) predstavili Archívny portál Národného digitálneho archívu.

I predchádzajúce riadky napovedajú, že rokovanie archívnej konferencie bolo vydarené a z hľadiska odzneného programu bohaté. Vyzdvihnúť je potrebné organizačné zabezpečenie a starostlivosť organizátorov, ktoré boli príkladné a dané aj dvojročnou periodicitou podujatia. Je nepochybné, že v predstavenej oblasti archívnictva sú českí kolegovia pred nami. České archívy majú svoje vlastné, regionálne odlišné, stratégie sprístupňovania moderované ich vedeniami. Je zrejmé, že bez prijatia koncepčných krokov a investícií do vybavenia slovenských archívov sa naše zaostávanie bude len prehlbovať. Slávnostný ráz podujatia dal príležitosť vzniknúť aj niektorým formálne ladeným príspevkom a bol pravdepodobne aj jednou z príčin veľmi zjavnej nechuti českých kolegov diskutovať o nastolených problémoch. Z príspevkov rokovania bude vydaný zborník.

Radoslav Ragač
Slovenský národný archív

Konferencia Historiae vestigia sequentes

Pri príležitosti životného jubilea významného slovenského historika a mimoriadneho človeka Prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc. usporiadala dňa 4. mája 2011 Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity medzinárodnú konferenciu, ktorú otvorila dekanka Filozofickej fakulty Marta Dobrotková. V slávnostnom laudáciu predstavila životnú dráhu jubilanta, jeho vedeckú kariéru i úspechy, ktoré dosiahol na poli histórie a archívnictva.

Samotné vedecké rokovanie bolo rozdelené do štyroch blokov. Prvý blok uviedla svojím príspevkom *Nové výhledy českého archivnictví* Ludmila Sulitková, ktorá priblížila rozvíjajúce sa postupy v oblasti spracovania archívnych dokumentov v Čechách, založené najmä na využívaní nových technológií. Ilpo Tapani Piirainen vo svojom príspevku predstavil najvýznamnejšie archívne dokumenty vzťahujúce sa k dejinám mesta Lúbrica na Spiši, poukázal pritom najmä na kroniku zachytávajúcu udalosti v regióne z rokov 1283 – 1849. Stanislav A. Sroka sa vo svojom

referáte venoval príčinám vzniku sporu medzi Piotrom Kmitom, maršalom Poľského kráľovstva a mestom Bardejov v rokoch 1527 – 1530. Opísal jednotlivé fázy sporu, ako aj pokusy o uzmierenie oboch strán, čím prispel k objasneniu určitého úseku dejín poľsko-uhorského pohraničia. Prvý blok konferencie ukončil svojím vystúpením Radoslav Ragač, ktorý na základe analýzy krupinského štatútu o predaji vína z roku 1490 sledoval mechanizmus preberania moci z rúk tzv. celej komunity mešťanov do rúk voleného richtára a mestskej rady v stredoveku.

Druhý blok konferencie zahájil Martin Štefánik a vo svojom príspevku sa sústredil na objasnenie aktivít talianskych podnikateľov v banských mestách na Slovensku v 14. storočí. Zdôraznil pritom, že títo podnikatelia sa nezaoberali ťažbou, ale v prvom rade poskytovali potrebný kapitál a sprostredkúvali kontakty, ktoré zabezpečovali odbyt slovenských kovov na medzinárodných trhoch. Príspevok Daniely Dvořákovvej vychádzal z analýzy narácií donačných listín Žigmunda Luxemburského a venoval sa predovšetkým symbolike v týchto naráciách. Miriam Hlaváčková v príspevku *Nitriansky biskup Anton na ríšskom sneme vo Wormse/Kolíne (1499)* priblížila cestu uhorského posolstva na ríšsky snem a pobyt Uhrov na sneme. Poukázala na to, že hlavný cieľ cesty, a to získanie pomoci proti tureckému nebezpečenstvu, sa vyslancom nepodaril dosiahnuť.

Po prestávke na obed pokračovala konferencia svojím tretím blokom, ktorý otvorila Henrieta Žažová. Vo svojom príspevku sa venovala dejinám sakrálnych objektov v Starom Tekove. Martin Homza sa v príspevku *Počiatky Svätoplukovskej tradície u Slovákov. Čierna a biela Svätoplukovská legenda* sústredil na podrobný rozbor relácie českého kronikára Kozmasa o veľkomoravskom kráľovi Svätoplukovi. Príspevok Juraja Šedivého priniesol pohľad na zmeny, ktoré nastali v bratislavskej písomnej kultúre v priebehu 15. storočia v súvislosti s výraznejším prenikaním mestského elementu do tejto oblasti. Daniela Fukasová vo svojom príspevku sledovala zmeny sociálno-právneho postavenia slobodných obcí na Slovensku v období stredoveku na základe kráľovských dekrétov. Mária Kohútová v príspevku *Významné roky v slovenských dejinách 1608 a 1708* porovnávala spoločensko-politickú situáciu v Uhorsku v týchto dvoch rokoch. Kým rok 1608 priniesol uhorským protestantom potvrdenie silného postavenia, rok 1708 bol začiatkom oslabovania ich politických pozícií. Príspevok Drahomíra Veličku sa zaoberal rekonštrukciou rozsahu stredovekého chotára Krásna nad Kysucou.

V poslednom bloku konferencie vystúpil Vladimír Rábik s príspevkom rozoberajúcim výsady protomestských sídlisk v Uhorsku z roku 1238. Vo svojej analýze dospel k záveru, že proces systematického budovania mestského zriadenia na našom území začal práve okolo roku 1238 a jeho nositeľom bola latinská kolonizácia. Miloš Marek v príspevku *Zločinnosť a proskribovanie zločincov v stredovekom Uhorsku* na základe výskumu zoznamov zločincov, ktoré vypracovávali stolice na svojich generálnych kongregáciách, poskytol pohľad na jednu z odvrátených stránok stredovekej spoločnosti. Príspevok Martina Tibenského sa zaoberal rozsahom majetkov českej kráľovnej Konštancie na juhozápadnom Slovensku, ako aj otázkou nadobudnutia týchto majetkov, resp. následným rozpadom jej majetkového vlastníctva na našom území. Mária Nováková vo svojom referáte predstavila doterajší stav výskumu v oblasti

slovenskej antroponomastiky a načrtla možnosti ďalšieho rozvoja tejto vednej disciplíny. Konferenciu ukončil svojim vystúpením Peter Labanc s príspevkom *Spišské falzum z roku 1248*, v ktorom ponúkol novú interpretáciu tohto historického dokumentu.

Príspevky budú publikované v zborníku.

Ivana Fialová
Slovenský národný archív

Zbierky v archívoch a XV. archívne dni v Humennom

Na tohtoročné v poradí už XV. archívne dni, ktoré sa konali 24. – 26. mája 2011 a nad ktorými prevzal záštitu minister vnútra SR Daniel Lipšic, nás pozvala Spoločnosť slovenských archivarov, Odbor archívov MV SR, Sekcia archívnictva a pomocných vied historických SHS pri SAV a hlavne Štátny archív v Prešove, pobočka Humenné až na samý východ Slovenskej republiky, do mesta Humenné.

Okresné mestečko nás prekvapilo nielen pekným počasím, ale aj svojou prívetivosťou, pokojom a akurátnou veľkosťou. Obdĺžnikové námestie upravené na pešiu zónu so zeleňou a tečúcou vodou, lemované novostavbami striedanými s meštianskymi domami z prelomu 19.

a 20. storočia, ústi do otvoreného prírodno-krajinárskeho parku, súčasťou areálu renesančného kaštieľa. Nad ním sa rozprestiera malý skanzen ľudovej architektúry východokarpatského okruhu. Otvorený a upravený priestor spájajúci občiansky svet mesta s niekdajším šľachtickým svetom reprezentovaným kaštieľom a parkom pôsobí nezvyčajne atraktívne a iste pozitívne ovplyvňuje kvalitu verejného života obyvateľov mesta. Neďaleko námestia stojí františkánsky kláštor s gotickým Kostolom Všetkých svätých, v ktorom je umiestnená nezvyčajná a na Slovensku ojedinelá relikvia – telo svätého Bonifáca (jedného zo „zamrznutých“). Len pre zaujímavosť dodajme, že okrem spomenutých objektov je v Humennom pamiatkovo chránená Kalvária s Kostolom Sedembolestnej Panny Márie, trinástimi kaplnkami krížovej cesty a alejou, vojenský cintorín s pomníkom padlým vojakom Sovietskej armády a hrobom partizánskeho veliteľa Jemeljanova, na občianskom cintoríne sa nachádza pomník padlým v prvej svetovej vojne a súčet uzatvára židovský cintorín so 400 náhrobníkmi. Za zmienku stojí aj obytná zóna z 50. rokov 20. storočia, v ktorej čas najlepšie preveril hodnoty urbanistickej koncepcie socialistických architektov. Teraz sa už vyberme rovno do Mestského kultúrneho strediska, ktorého sála sa stala na tri dni rokovacím i spoločenským priestorom slovenských archivárov.

Náš hlavný hosť, humenský štátny archív, resp. jeho pracovníčky na čele s pani riaditeľkou Máriou Novosádovou, venovali účastníkom sympózia maximálnu pozornosť. Medzi zahraničnými hosťami sme tentoraz privítali predsedu Spolku maďarských archivárov Árpáda Tyekvicssku, Hajnalku Banzski z archívu župy Szabolcs-Szatmár-Bereg so sídlom v Nyíregyháze, Sándora Hausela z Novohradského župného archívu, pobočky v Balassagyarmate, z Poľska pricestovali Anna Krzeminska, archivárka Farmakologického inštitútu Poľskej akadémie vied, a tajomník Asociácie poľských archivárov Waldemar Chorazyczewski, Slovensko zastupovala Zdenka Semlic-Rajth z Mariborského archívu a Česko reprezentovali Jiří Smitka, tajomník Spoločnosti českých archivárov, a David Valůšek zo Štátneho okresného archívu v Zlíne. Dúfame, že zahraniční hostia sa na archívnych dňoch cítili dobre a odniesli si zo Slovenska príjemné spomienky. Ministra vnútra Daniela Lipšica zastupoval generálny riaditeľ sekcie verejnej správy MV SR Jozef Šimko, ktorý prítomných archivárov ubezpečil, že Ministerstvo vnútra SR si uvedomuje dôležitosť kultúrneho dedičstva, ktoré spravuje vo svojich archívoch, ako aj potreby, ktoré si toto poslanie vyžaduje. Vyzval archivárov na konštruktívnu spoluprácu a očakáva ich aktívne návrhy na riešenie súčasnej krízovej situácie.

Odborné rokovanie otvoril riaditeľ Slovenského národného archívu (SNA) a predseda Spoločnosti slovenských archivárov Radoslav Ragač. Oboznámil prítomných s hlavnou témou archívnych dní – Zbierky v archívoch. V krátkosti sa zamyslel nad zbierkotvornou činnosťou v štátnych aj verejných špecializovaných archívoch. Archívno-teoretickým otázkam o rozdieloch medzi fondom a zbierkou sa venovala riaditeľka Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Šaľa Veronika Nováková. Uviedla definície oboch pojmov podľa terminológií v rôznych jazykoch aj v rôznych obdobiach vývoja archívnej teórie. Pertinenčný princíp uplatňovaný v minulosti umožňoval rozsiahlu tvorbu zbierok, teda neorganických, umelých celkov s určitým subjektívnym jednotiacim znakom. V štátnych archívoch na Slovensku tvoria najrozsiahlejšie zbierky cirkevné

matriky, ktoré boli po zoštátnení vytrhnuté z farských písomností, čo V. Nováková nepovažuje za šťastný krok. Zbierky matrík boli vytvorené len na území bývalého Československa, v iných štátoch Európy sú súčasťou cirkevných písomností. Je však pravda, že písomnosti, ktoré ostali na farách, boli v mnohých prípadoch zničené, prípadne sú stále nespracované, zle chránené a neprístupné. V archívoch sa vyskytujú aj „zbierky rôznych písomností“, ktorým často chýba akýkoľvek spoločný znak, čo odporuje medzinárodnej terminológii charakterizujúcej zbierku (*Sammlung, Collection*). V niektorých špecializovaných archívoch sú zase fondmi označované súbory, ktoré sú v skutočnosti zbierkami, keďže obsahujú dokumenty rôznych pôvodcov.

V teoretických problémoch o charaktere a pôvode archívnych zbierok pokračoval Vladimír Wolfshörndl zo Slovenského národného archívu. Začal úvahou o tom, že archívne dokumenty sa nezberajú, ale preberajú sa do archívu „automaticky a pasívne“. Dokumenty, ktoré sa nedajú zaradiť do nijakého fondu, končia väčšinou v zbierkach, s ktorými si archívy často nevedia rady. Vítaná je preto každá odborná analýza, ktorá poznatky o spracovávaní a sprístupňovaní archívnych zbierok posunie na vyššiu úroveň. Slovenský národný archív zastupovala aj Katarína Magurová, ktorá hovorila o vytváraní Zbierky dokumentácie na oddelení nových fondov v SNA. Je to otvorená heterogénna zbierka, ktorá je budovaná zámernou činnosťou archívu. Obsahuje rôznorodé dokumenty, ktorých registratúrna príslušnosť je neistá či neznáma, alebo ktoré boli vybraté zo skartovaných dokumentov (plagáty, fotografie, výstrižky, letáky, vysvedčenia, telegramy, pohľadnice). Niet pochýb o tom, že dokumenty Štátneho ústredného banského archívu v Banskej Štiavnici sú špecifické a výnimočné, čo potvrdili vo svojom príspevku aj Lucia Krchnáková a Július Ladziansky. Súbor banských máp a plánov obsahujúci tisíce dokumentov od začiatku 16. storočia bol po prvýkrát usporiadaný už v 70. rokoch 18. storočia. Súčasná evidencia nadväzuje na systém vytvorený F. Fialom v roku 1922 a je otázne, či vyhovuje súčasným nárokom. Pracovníci Štátneho archívu v Košiciach Milena Ostrolúcka, Erik Dulovič a Michal Tunega predstavili zbierky svojho archívu a priznali, že pri tvorbe inventárov a katalógov, ktoré poskytujú základné informácie o dokumentoch v zbierkach, sa často vyskytujú problémy a moderné zásady evidovania sú viac než potrebné. O bohatej zbierkotvornej činnosti Štátneho archívu v Prešove referovala jeho riaditeľka Miloslava Bodnárová. Podrobný vývoj matrík, ich poštátnenie a súčasné využívanie v Štátnom archíve v Bytči bol témou príspevku Márie Heškovej. Exaktnú definíciu archívnej zbierky podala riaditeľka Štátneho archívu v Levoči, pobočka Poprad Božena Malovcová. S pravým archivárskym zanietením predstavila najvýznamnejšiu zbierku svojho archívu, tzv. Krompacherovu zbierku (zbierku rodiny Krompacherovej), jej rôznorodý obsah a spracovanie, ako aj dejiny rodiny a jej najvýznamnejších predstaviteľov.

Úplne iný druh informácií priniesla Božena Marušicová zo Slovenského národného archívu. Jej veľmi zaujímavý a poučný príspevok bol zameraný na ochranu a reštaurovanie rôznych druhov fotografií a negatívov, ktoré sa nachádzajú snáď v každom archíve. B. Marušicová najprv popísala a charakterizovala všetky typy fotografií existujúce od vzniku v prvej polovici 19. storočia a fyzikálne podmienky nutné na ich dlhodobé uloženie. Poškodenie fotografií a negatívov

spôsobuje najmä kolísavá teplota nad 18°C a vlhkosť vyššia ako 40%. Dôležitá je tiež čistota ovzdušia bez prachu, plesní a húb, eliminovanie UV svetla, vody, hlodavcov a hmyzu. Poškodenie môže spôsobiť aj nesprávna manipulácia a uloženie v nevhodných obaloch, ktoré nemajú neutrálnu PH. Konkrétne podmienky ochrany určuje štruktúra a druh fotografických materiálov (kovová, papierová, sklenená alebo plastová podložka, barytová medzivrstva, svetlocitlivá emulzia a krycia vrstva). Ich reštaurovanie je náročné a vyžaduje si špeciálne laboratória.

Bohato boli v programe zastúpené verejné špecializované archívy, ktorých príspevky sa tiež väčšinou niesli v duchu prezentovania toho najlepšieho, čo ich depozity ukrývajú. Prehľadom zbierok v Archíve Národnej banky Slovenska začala Mária Kačkovičová. Zbierkotvornou činnosťou od 70. rokov 20. storočia sústredili pozoruhodné doklady o vývoji peňažníctva na Slovensku, od burzových listov, cez cenné papiere, poisťné zmluvy, vkladné knižky až po samotné bankovky. Veľmi svieži a pútavý pohľad na zbierky Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice (SNK) v Martine poskytla Magdaléna Brincková. Môže sa pochváliť nielen jednou z najstarších zbierkových aktivít na Slovensku, ktorá siaha ku koreňom Matice slovenskej, ale aj vzácnymi dokumentmi už z polovice 11. storočia. Dodajme, že M. Brinckovej a jej archívu môžeme gratulovať aj k úspešne zavŕšenému projektu Slovenskej národnej knižnice *Prieskum, konzervovanie a kultúrno-historické zhodnotenie pergamenových dokumentov*. Ján Valo nás od umenia a literatúry preniesol do symbolov totality, ktoré zhromažďuje Archív Ústavu pamäti národa v Bratislave. Popri zbierkach vytvorených na základe spoločných formálnych znakov (pečiatky, hlavičkové papiere a tlačivá, filmy) zaujali tematicky zamerané zbierky (August 1968, November 1989, samizdaty a exilová literatúra). Zbierky zatiaľ nie sú prístupné bádateľom, ale archív usilovne pracuje na archívnych pomôckach. Trochu zmätene pôsobil príspevok kolektívu pracovníčok z Archívu Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Iveta Gažová, Jana Gubášová-Baherníková a Júlia Pavlová sa snažili priblížiť poslucháčom zbierky „archívu vedy“ (napr. zbierka fotografií, magnetofónových pásov, medailí), no napríklad názov Zbierka osobných fondov znie dosť zvláštne. V charakteristike svojich zbierok, často skôr muzeálneho charakteru, pokračovali kolegyne z Archívu Univerzity Komenského v Bratislave. Zbierky v tradičnej papierovej podobe (historické diplomy, rigorózne diplomy, odpisy absolventských diplomov) predstavila Mária Grófová. Nezvyčajná Zbierka talárov akademických hodnostárov bola predmetom referátu Jany Macounovej. Jana Očenášová venovala pozornosť Zbierke akademických insígnií a pečatidiel.

Vybočiť z radu prezentačných príspevkov sa pokúsili Elena Machajdíková a Michala Sedláčková z Archívu Slovenského národného múzea (SNM), Katarína Bodnárová z Archívu výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie (SNG) a Eva Grešová z Archívu Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva (SMOPAJ) v Liptovskom Mikuláši. E. Machajdíková sa na úvod vrátila k počiatkom budovania archívnych zbierok SNM, ktoré sú nerozlučne späté s menom archivárky Marie Jeršovej-Opočenskej, autorky vôbec prvých slovenských archívnych pomôcok a diplomatárov. Medzi najvýznamnejšie zbierky v Archíve SNM patria zbierky máp a plánov, erbových listín, kalendárov, cechových dokumentov, plagátov, pohľadníc a sklenených negatívov, ktoré sa spracovávajú v programe Bach systems. Okrem registrov sú záznamy o jednotlivých

dokumentoch podľa potreby dopĺňané o ďalšie informácie, napríklad zápis erbových listín sa vykonáva podľa pravidiel Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti. K. Bodnárová sa s poslucháčmi podelila o skúsenosti so sprístupňovaním archívnych dokumentov prostredníctvom databázy CEDVU (centrálne evidencie diel výtvarného umenia), ktorá eviduje a prezentuje okolo 154 000 záznamov o slovenskom výtvarnom umení na portáli www.webumenia.sk. Ku „galerijným“ umeleckohistoricky zameraným informáciám sú pripájané digitálne kópie archívnych dokumentov zo Zbierky výstrižkov článkov, ktoré sa týkajú prezentovaných autorov (výtvarných umelcov). Archív výtvarného umenia SNG má za sebou aj prvé úspechy v digitalizácii videokaziet a Albumov výstav SNG. Dúfame, že v digitalizácii a internetovej prezentácii archívnych dokumentov o slovenskom umení a umelcoch sa im bude dariť aj naďalej. V podobnom duchu nabitom bitmi sa niesla aj prednáška E. Grešovej. „Prírodnári a jaskyniari“ vďaka projektu *Digitalizácia fondov – technická podpora a podpora informatizácie* si vytvorili vlastný digitálny archív kópií archívnych dokumentov zálohovaný na úložisku SNK v Martine. Digitálny archív SMOPAJ umožňuje vyhľadávanie v registri mien, v jednotlivých fondoch a zbierkach i naprieč celým archívom. Zobrazuje záber na digitalizovaný dokument doplnený potrebnými metadátami. Snahou tohto dravého archívu je vytvorenie akýchsi virtuálnych fondov a zbierok nielen z vlastných dokumentov, ale aj z kópií archívnych dokumentov z iných slovenských a zahraničných archívov, ktorých spoločnou témou sú dejiny ochrany prírody a dejiny jaskyniarstva. Odborné prednášky uzavrela „nearchivárka“, no priateľka archívov a archivárov, Alena Kulíková z firmy Microform. Snažila sa získať prítomných pre projekt internetový *Kultúrny portál*, zameraný na prezentáciu kultúrneho dedičstva.

Aktuálne problémy slovenského archívnictva si vynútili debatu za okrúhlym stolom, ktorá bola avizovaná v programe archívnych dní v druhý rokovací deň. Zodpovedne sa na diskusiu pripravil V. Wolfshörndl zo SNA, ktorý zhrnul problémy archívnej teórie, metodológie i praxe, ktoré sa ťahajú celé desaťročia, a ktorých riešenie bolo avizované už na prvých archívnych dňoch v roku 1997 v Poprade. Vtedy zaznela aj požiadavka na unifikáciu a štandardizáciu odborných archívnych činností, no doteraz sa v tom nič nepodniklo. Stále existujú rôzne metodické inštrukcie a teoretické zásady, archívna teória a metodológia sú zaťažené rozličnými postupmi a metódami, ktoré sa môžu meniť od archívu k archívu. Syndróm teoretizovania zažívajú archivári aj v medzinárodnom meradle. Zavedenie jednotných štandardov si vyžaduje globalizácia, ktorá prostredníctvom digitalizácie spája archívne dedičstvo jednotlivých krajín do spoločného balíka, čím sa problém štandardov, tezaurov a autorít stáva celosvetovým. Slovenské archívnictvo však na svetové trendy reaguje veľmi pomaly, resp. vôbec a niektorým témam sa akoby systematicky radšej vyhýba. V. Wolfshörndl sa dotkol aj staronového problému vedecko-výskumnej činnosti archivárov, ktorá stále stojí len na aktivite a ochote jednotlivcov venovať vedeckej práci svoj voľný čas. Pripomenul aj staré heslo archivárov, že „na biede archivára stojí sláva historika“. Myslím, že je to už prekonané heslo, veď v posledných rokoch sa aj archivári stávajú „slávnymi“ historikmi, o čom svedčia stovky štúdií a článkov v regionálnej literatúre, v monografiách i konferenčných zborníkoch. Nedávno to pripomenul na zjazde Slovenskej historickej spoločnosti historik Vladimír

Segeš, ktorý zdôraznil, že bez archivárov sa na Slovensku nemôže konať žiadna historická vedecká konferencia. O to smutnejšie je, že táto činnosť naozaj nie je systematicky podporovaná, nemá žiadne zázemie či platformu, nie je súčasťou plánovaných úloh, a je stále len o tom, koľko času si archivár „uchmatne“ pre svoju vedeckú prácu. Tento fakt platí rovnako v štátnych i špecializovaných archívoch.

Ďalšie hlasy, ktoré zazneli okolo okrúhleho stola reagovali na celosvetovú ekonomickú krízu, ktorá kruto zasiahla aj slovenské archívniectvo, čo pociťujú najťažšie samotní archivári, špeciálne v štátnych archívoch. Rozhodli sa preto otvoreným listom obrátiť priamo na ministra vnútra, no táto akcia bola pozastavená generálnym riaditeľom sekcie verejnej správy MV SR Jozefom Šimkom. Reakcia na jeho otvárací prejav, v ktorom archivárov ubezpečoval, že hľadá riešenia krízovej situácie a očakáva od archivárov aktívny a konštruktívny prístup, nedala na seba dlho čakať. Prvá zareagovala Oľga Kvasnicová, riaditeľka topoľčianskeho archívu, ktorá tlmočila závery z jarnej porady riaditeľov štátnych archívov. Dramaticky znížené rozpočty, ktorých asi 60% pohltia správcovské firmy a splátky energií, spolu s personálnou poddimenzovanosťou znamenajú pre archívy doslova koniec prevádzkyschopnosti. Zúfale na tom však je, že zatvorenie archívu nie je tak mediálne príťažlivé ako zatvorenie „fabriky“ a verejnosť si túto skutočnosť ani nemusí všimnúť. Zriaďovateľ štátnych archívov si v podstate neplní svoje povinnosti, čím de facto archívy samotné porušujú svoj vlastný zákon. K jej slovám sa pridala aj V. Nováková, ktorá je členkou Vedeckej archívnej rady. Jej predseda historik Richard Marsina prirovnal súčasný stav slovenského archívniectva k situácii v 50. rokoch 20. storočia. Archívy nie sú schopné poskytovať bádateľom plnohodnotné služby, lebo nemajú funkčné technické zariadenia (čítačky mikrofilmov, reprografické zariadenia, počítače), boria sa s priestormi, ktoré nezodpovedajú bezpečnostným normám, o nemožnosti organizovať odborné podujatia, nakupovať či vydávať odbornú literatúru ani nehovoriac. Zodpovední funkcionári na Ministerstve vnútra SR mlčia, nereagujú na telefonáty, maily, ani na listy.

O tom, že archivári sú pri znižovaní stavu zamestnancov prvými obeťami aj v inštitúciách rezortu kultúry, svedčili E. Machajdíkova, ktorá prišla o archivárov v Martine, a K. Bodnárová, ktorá musela čeliť myšlienke „zbytočnosti archívu“ v Slovenskej národnej galérii. Dokázala sa ubrániť presvedčením vedenia galérie o výborných výsledkoch svojej práce. S výzvou „poďme niečo robiť, nesmieme mlčať!“ vystúpila Mária Munková. Archivári musia verejnosť upozorniť na súčasnú vyhranenú situáciu, v ktorej už pomaly nemajú čo stratiť. Okrúhly stôl uzavrel R. Ragač, ktorý sformuloval najpálčivejšie problémy fungovania archívov. Je nutné upozorniť na neefektívne využívanie finančných prostriedkov správcovskými spoločnosťami, transformovať rezervy do potrebných činností, napríklad na výkon štátneho odborného dozoru pri predarchívnej starostlivosti. Aká bude budúcnosť slovenského archívniectva dnes nikto nevie. V tejto chvíli nám ostáva len veriť, že Slovensko je kultúrnou krajinou a právnym štátom, ktorý si váži svoje archívne bohatstvo a nedopustí jeho ďalšiu degradáciu.

Archívne dni pravdaže neboli len o odborných problémoch a vďaka starostlivosti humenských archivárov, ktorým patrí naše poďakovanie, sme mali dosť príležitostí na kuloárne rozhovory, neformálne stretnutia, priateľské debaty, gurmánske zážitky aj tanečné kreácie. Túto „dvojtvárnosť“ archívnych dní vyjadril Lukáš Svěchota, budúci odborník na vexilológiu, návrhom vlajky archívnych dní s dvojfarebnou tvárou Janusa, ktorá by mohla zdobiť každé archívne pracovisko. Počas exkurzie sme spoznali interiéry renesančného kaštieľa v Humennom, ktorý práve prechádza obnovou, ako aj ruiny blízkeho hradu Brekova.

XV. archívne dni ubehali ako vždy nezvyčajne rýchlo, opäť sme sa museli rozlúčiť so svojimi kolegami a kolegynami zo všetkých kútov Slovenska, želajúc si, aby sme sa takto stretli aj o rok, dúfajúc v lepšiu ekonomickú situáciu a kvalitnejšie podmienky na prácu.

Martina Orosová
Archív Pamiatkového úradu SR

Univerzita tretieho veku

Dňa 1. júna 2011 boli promovaní prví absolventi Univerzity tretieho veku Mateja Bela v Banskej Bystrici, pobočky v Poprade odboru slovenské dejiny so zameraním na dejiny Spiša.

Hlavným garantom štúdia bola PhDr. Zuzana Kollárová, PhD. a pracovníci Štátneho archívu v Levoči, pobočka Poprad.

Každý ročník z trojročného štúdia absolvovalo okolo 20 študentov po 14 prednášok. V prvom ročníku bolo štúdium zamerané na praktické a metodické témy – práca historika v archíve, v múzeu, knižnici..., úvod do štúdia dejepisu, pomocné vedy historické, archeológia a na politické, hospodárske, cirkevné a kultúrne dejiny Slovenska do 19. storočia. V 2. ročníku mali študenti prehĺbené štúdium vybraných metodických tém (napr. čo je abstrakt, posterová prezentácia, ako pripraviť prednášku, citácie, bibliografia a biografia a pod.), obľúbené boli pomocné vedy historické (napr. numizmatika, heraldika, diplomatika, Hodnoverné miesto Spišská kapitula) a témy týkajúce sa šľachty. Tento ročník bol ukončený prednáškami o kultúrnych pamiatkach, výtvarnom umení (gotika na Spiši), zdravotníctve a vybraných politických témach do 19. storočia. Posledný 3. ročník bol orientovaný na spišské dejiny (archeologická topografia Popradu, národnosti na Spiši, spolková činnosť, školstvo, hospodárstvo v medzivojnovom období, tradičná ľudová kultúra) a všeobecnú slovenskú históriu od 19. storočia do roku 1945.

Pri študijnom pláne sme vychádzali najmä z praktických potrieb a záujmov našich frekventantov. Môžeme konštatovať, že väčšina už mala pomerne slušné vedomosti z regionálnej histórie a aj menšie historické práce. Medzi študentmi sa nachádzali vysokoškolsky vzdelaní ľudia z rôznych odborov (najviac lekárov), ale aj študenti so stredoškolským vzdelaním (zväčša ekonomickým). Vyučujúci si pochvaľovali ich aktívnu účasť na hodinách a veľmi priateľskú

atmosféru. Na hodiny sa tešili rovnako žiaci, ako aj vyučujúci. Študenti počas troch rokov vytvorili výborný kolektív, ktorý sa rozhodol pokračovať v štúdiu aj v nadstavbovom 4. a 5. ročníku.

Domnievame sa, že v tomto prípade univerzita tretieho veku splnila svoj účel – zmysluplné vyplnenie času seniorov. Nás, vyučujúcich, obohatilo spomenuté vzdelávanie nielen o atmosféru, ale našli sme pozorných poslucháčov a v neposlednom rade aj viacero spolupracovníkov, ktorí nás informujú, prípadne nám pomáhajú pri hľadaní materiálov týkajúcich sa nášho výskumu regionálnych dejín.

Zuzana Kollárová
Štátny archív v Levoči, pobočka Poprad

Deň otvorených dverí v Archíve Pamiatkového úradu SR

Medzinárodný deň archívov bol aj pre Archív Pamiatkového úradu SR príležitosťou otvoriť dvere depotov a prezentovať svoje pracovné výsledky. Hlavnou cieľovou skupinou nebola ani tak široká verejnosť, ako skôr kolegovia z iných oddelení Pamiatkového úradu SR (PÚ SR), lebo ako to už býva, pod lampou je najväčšia tma, a naši kolegovia majú o našej práci často skreslené predstavy. Deň otvorených dverí sa uskutočnil 7. júna 2011 a hlavnému programu boli vyčlenené dopoludňajšie hodiny v zasadačke sídla PÚ SR na Ceste na Červený most v Bratislave. Slávnostná chvíľa otvorenia podujatia patrila generálnej riaditeľke PÚ SR PhDr. Kataríne Kosovej, ktorá pozitívne ohodnotila prácu archívu v uplynulom období. Jej milou povinnosťou bola zároveň prezentácia publikácie *Vojenské mapovanie na Slovensku 1769 – 1883*, ktorá vznikla na pôde archívu vďaka spolupráci s Vojenským historickým ústavom a múzeom v Budapešti a jeho riaditeľkou Dr. Annamáriou Jankó. Archívu sa v minulých rokoch podarilo získať digitálne kópie vojenských máp a spracovať ich ako súčasť Zbierky historických máp. Mgr. Bronislava Porubská, spoluautorka knihy, vyhotovila ich inventár s podrobným lokálnym registrom, ktorý zachytáva každú obec Slovenska nachádzajúcu sa na vojenských mapách v troch jazykových mutáciách. Okrem toho vypracovala katalóg mapových značiek, ktorých popisy boli vôbec prvýkrát preložené do slovenského jazyka. Publikácia je zameraná hlavne na prezentáciu mapových značiek a ich ukážku na konkrétnom mapovom liste. Bez správnej identifikácie týchto údajov nie je „čítanie“ máp kompletné. Ku knihe je pripojený CD nosič s inventárom a niektoré zaujímavé mapové výrezy. Publikáciu propagovala aj posterová výstava pripravená B. Porubskou, ktorá bola umiestnená na paneloch priamo v zasadačke. V súčasnosti sa nachádza pred vstupom do archívu a bude tu prezentovaná do konca tohto roka.

Archív PÚ SR si pre svoju prezentáciu pripravil prednášky jednotlivých pracovníkov. V úvodnom referáte Mgr. Martina Orosová oboznámila prítomných so *stavom digitalizácie archívnych dokumentov, jej históriou a plánovanou perspektívou*. Na novom serverovom úložisku

PÚ SR je v súčasnosti okolo 50 tisíc digitálnych objektov (plány, skice, fotografie, diapozitívy, spisy) s objemom dát takmer päť terabitov. Problémom bolo ich sprístupnenie bádateľskej verejnosti a spôsob vyhľadávania podľa rôznych kritérií. Riešenie ponúkla firma Tempest, ktorá už nadobudla dosť skúseností pri programovaní iných aplikácií pre Pamiatkový úrad SR. *Archív digitálnych objektov* s kópiami archívnych dokumentov je zatiaľ prístupný na intranete pre pracovníkov PÚ SR. Jeho funkcionality, možnosti vyhľadávania a zobrazovania náhľadov prezentoval Matúš Čopík spolu s vedúcou archívu PÚ SR PhDr. Vierou Plávkovou. Podobný spôsob prístupu k digitálnym objektom bude čoskoro možný aj prostredníctvom internetu, čo umožní širokej verejnosti vyhľadávať a vidieť konkrétne archívne dokumenty bez nutnej fyzickej návštevy archívu. Náhľady budú v zmenšenom formáte a zabezpečené vodoznakom, čo pre prvú informáciu o dokumente plne postačuje bádateľským potrebám. Súčasťou archívu je aj knižnica PÚ SR, ktorá zaznamenala zmenu na poste knihovníčky. Dlhoročnú pracovníčku Mgr. Halinu Mojžišovú vystriedala PhDr. Juliana Reichardtová, ktorá sa vo svojom príspevku zamerala na *Kategórie publikačnej činnosti a vyhľadávania v elektronických databázach*. Pamiatkový úrad SR získal štatút vedecko-výskumného pracoviska, čo prinieslo zamestnancom nové povinnosti v súvislosti so sledovaním publikačnej činnosti a vedeckej práce vôbec. Informácie o prístupe k odbornej literatúre sú preto veľmi žiadané.

Tak ako Janus obracia svoju tvár na dve strany, tak z budúcnosti reprezentovanej uvedenými prednáškami, sa do minulosti vrátila PhDr. Henrieta Žažová, PhD. v prednáške *Uhorská pamiatková komisia a ochrana hradnej architektúry a fortifikácií*. Text referátu je výsledkom jej práce pri spracovávaní Zbierky mikrofilmov spisovej agendy Uhorskej pamiatkovej komisie v Budapešti a následného výskumu, ktorý tentoraz zamerala na hrady a opevnenia. Pre poslucháčov priniesla nové zaujímavé informácie a najmä možnosti bádania vo fondoch prvých pamiatkových orgánov. Náš kolega, Mgr. Lukáš Svěchota, ktorý je zároveň doktorandom na Katedre archívnictva a pomocných vied historických FiF UK, sa vo svojej vedeckej práci zameriava

na doteraz zanedbávanú disciplínu – vexilológiu. Jeho prvým pokusom vyskúšať si tvorbu vlajok v praxi je *návrh vlajky archívnych dní*, ktorej ústredným motívom je rímsky boh Janus, medzinárodný symbol archivarov. Vlajka môže byť spolu so znakom Spoločnosti slovenských archivarov súčasťou vizuálnej prezentácie archívov, archivarov a archívnych spoločností.

Program Dňa otvorených dverí pokračoval prezentáciou výstav, ktoré archív pripravil v ďalších priestoroch archívu a bádateľne. Na panelovej výstave predstavil náš fotograf Peter Fratrič *Zbierku digitálnych fotografií* formou obalov CD nosičov, ktoré sám vyhotovuje. Digitálna fotodokumentácia pamiatkového fondu Slovenska je trvalou súčasťou práce Archívu PÚ SR. Zbierka v súčasnosti obsahuje 95 886 digitálnych fotografií na 296 CD nosičoch, s celkovým objemom dát 100 GB. Dáta sú samozrejme zálohované na externých diskoch aj na serverovom úložisku. Bádateľňu sme zaplnili ukážkami originálnych archívnych dokumentov. Jedna časť prezentovala vývoj tlačív, hlavičkových papierov a spisových obalov od vzniku prvých

pamiatkových orgánov na Slovensku v roku 1919 až po obdobie nežnej revolúcie v roku 1989. Túto drobnú výstavku pripravili M. Orosová a Katarína Horková. Druhá časť bádateľských stolov poslúžila ako výstavný priestor pre dokumenty zachytávajúce historický vývoj špeciálnej pamiatkarskej dokumentácie Zásady ochrany a prezentácie pamiatkových území v textovej, mapovej a fotografickej podobe. Dokumenty na výstavu vybrali V. Plávková, Lenka Višváderová a Anna Žilinčíková. Nechýbala ani prezentácia publikácií, ktoré vydal Pamiatkový úrad SR od roku 2002, pretože sa sústreďujú v našich priestoroch a archív zabezpečuje ich distribúciu k čitateľom. Naše kolegyne K. Horková, L. Višváderová a A. Žilinčíková sa postarali aj o návštevníkov, ktorí mali záujem zoznámiť sa s archívnymi depozitmi, kam sa inokedy nemajú možnosť dostať. Bohatá účasť a spokojnosť všetkých prítomných nás presvedčila, že Deň otvorených dverí v archíve sa vydaril, že toto podujatie malo zmysel a my si držíme palce, aby sme ho zvládli aj v budúcnosti. Podarilo sa nám zabezpečiť aj drobnú mediálnu reklamu v Slovenskom rozhlasе na Rádiu Regina a v Tlačovej agentúre Slovenskej republiky.

Martina Orosová
Archív Pamiatkového úradu SR

Archív Divadelného ústavu

Medzi najmladšie archívy na Slovensku patrí bez pochyby Archív Divadelného ústavu. Bol založený 27. septembra 2002 na základe súhlasného stanoviska odboru archívov a registratúr MV SR (dnešný odbor archívov MV SR) so žiadosťou Divadelného ústavu o zriadenie špecializovaného archívneho pracoviska, ktoré by prevzalo správu archívnych dokumentov o vývoji divadelnej kultúry na Slovensku nachádzajúcich sa v správe Divadelného ústavu.

Vznik verejného špecializovaného archívu na pôde Divadelného ústavu bol výsledkom dlhej genézy. Systematické zhromažďovanie dokumentov o dejinách divadla na Slovensku začalo v polovici päťdesiatych rokov minulého storočia, keď bolo na pôde Slovenského múzea v Bratislave (dnešné Slovenské národné múzeum) zriadené samostatné divadelné oddelenie vedené prvou slovenskou profesionálnou divadelnou režisérkou JUDr. Magdou Husákovou-Lokvencovou.¹ Tá počas svojho krátkeho pôsobenia v Slovenskom múzeu (1953 – 1955) začala v spolupráci s jednotlivými divadlami sústreďovať dokumenty o aktuálnom divadelnom dianí na Slovensku ako aj o dejinách divadelnej kultúry na našom území v minulosti.

¹ Dr. Magda Husáková-Lokvencová (1916 – 1966) študovala právo (1941: JUDr.) a popri zamestnaní herectvo na Štátnom konzervatóriu v Bratislave (1941 – 1944). V roku 1938 sa vydala za mladého komunistického intelektuála a budúceho prezidenta JUDr. Gustáva Husáka. V roku 1946 začala pracovať ako herečka a asistentka réžie na bratislavskej Novej scéne. Od roku 1947 režírovala samostatne. Jej invenčné réžie boli divadelnou kritikou hodnotené veľmi pozitívne. Po internovaní jej manžela bola nútená odísť z Novej scény a prijala ponuku Slovenského múzea v Bratislave na miesto korešpondentky. Po krátkom čase bola vymenovaná za vedúcu divadelného oddelenia zriadeného v múzeu v roku 1953. Po dvojročnom pôsobení v múzeu pôsobila jednu sezónu v Štátnom divadle v Košiciach ako režisérka. V roku 1956 sa vrátila na Novú scénu, kde prežíva svoj režijný a profesionálny zenit. Zomrela v Bratislave v roku 1966.

Po jej odchode z múzea bolo divadelné oddelenie zrušené a k jeho obnoveniu pod názvom Divadelno-dokumentačné oddelenie došlo až v roku 1958. Jeho vedením bol poverený divadelný historik Andrej Smolinský, ktorý spolu s druhou zamestnankyňou oddelenia – Štefániou Polákovou nadviazali na predchádzajúce aktivity Dr. Magdy Husákovej-Lokvencovej.

Postavenie Divadelno-dokumentačného oddelenia bolo v Slovenskom múzeu veľmi neisté, preto vedecká rada oddelenia iniciovala v roku 1960 jeho odlúčenie od múzea a pričlenenie k pražskému Divadelnému ústavu založenému v roku 1958. Po rokovaní bola 1. januára 1961 zriadená v Bratislave pobočka – kancelária Divadelného ústavu pod vedením Andreja Smolinského. Pobočka Divadelného ústavu prevzala aj správu všetkých dovtedy nazhromaždených dokumentov o dejinách divadelníctva na Slovensku, ktorým však chýbala odborná archívna správa. Situácia sa začala meniť v roku 1962, keď na miesto vedúceho bratislavskej pobočky Divadelného ústavu bol vymenovaný Ladislav Lajcha (1962 – 1965). Ten v širšom personálnom pláne na roky 1963 – 1970 počítal s prijatím jedného špecializovaného archívára, ktorému by bola zverená starostlivosť o odbornú správu archívneho materiálu. Tento plán sa kvôli personálnym problémom a prioritám organizácie nepodarilo naplniť, a tak správa získavaných archívnych dokumentov bola delegovaná odborným pracovníkom ústavu – zväčša teoretikom divadla.² Situáciu sa nepodarilo vyriešiť ani po osamostatnení bratislavskej pobočky a zriadení samostatného slovenského Divadelného ústavu (1969) a dokonca ani po jeho transformácii na Ústav umeleckej kritiky a divadelnej dokumentácie (1984 – 1991), neskôr Národné divadelné centrum (1991 – 1999) a následne späť na Divadelný ústav (od 1999). Tieto inštitúcie naďalej zhromažďovali vzácne archívne dokumenty spravované zväčša dokumentačným oddelením a vytvárali aj vlastnú registratúru.

Na problém odbornej správy archívnych dokumentov reflektovalo vedenie obnoveného Divadelného ústavu až krátko po prijatí zákona NR SR č. 395/2002 Z. z. O archívoch a registratúrach, ktorý sprísnil povinnosti pri správe archívneho dedičstva. Na základe nariadenia riaditeľky divadelného ústavu Mgr. Silvii Hroncovej sa v roku 2002 uskutočnila hĺbková revízia správy dokumentov Divadelného ústavu, pri ktorej boli vyčlenené archívne fondy. Ich odborná správa bola v zmysle archívneho zákona (§ 6) zverená archívárke Mgr. Valérii Hrtánkovej, ktorá krátko po prijatí nového archívneho zákona v máji 2002 spolu s vedúcim oddelenia dokumentácie doc. Jánom Jaborníkom iniciovali inštitucionalizovanie špecializovaného verejného archívu na pôde Divadelného ústavu. Dňa 19. júna 2002 požiadala Divadelný ústav odbor archívnictva a spisovej služby MV SR o jeho zriadenie. Komisia z odboru archívnictva (Mgr. Milan Mišovič a Mgr. Júlia Ragačová) v spolupráci so zástupcami Divadelného ústavu (Mgr. Silvia Hroncová, doc. Ján Jaborník a Mgr. Valéria Hrtánková) prerokovali návrh a stanovili podmienky, za ktorých odbor archívnictva súhlasil v Divadelnom ústave s povolením vytvoriť špecializovaný archív. Po ich splnení vydal odbor 27. septembra 2002 povolenie na zriadenie Archívu Divadelného ústavu.

Odbornú prácu v kreovanom archíve vykonávala Mgr. Valéria Hrtánková, ktorá začala s postupným archívnym spracúvaním archívnych fondov a plnením cieľov, ktoré archívu stanovil

² Archív Divadelného ústavu, Divadelný ústav v Bratislave (1953) 1961 – 2010, šk. 1.

odbor archívov a registratúr MV SR a zároveň zodpovedala za ich plnenie. V roku 2002 odovzdala odboru prvú časť evidenčných kariet archívnych fondov a zbierok archívu a pripravila inventárne súpisy najvýznamnejších archívnych fondov (Janko Borodáč, Oľga Borodáčová-Országhová, Magda Husáková-Lokvencová, Štefan Munk, Mária Medvecká). V nasledujúcich rokoch vypracovala Bádateľský poriadok archívu (2003), Registratúrny poriadok a registratúrny plán (2004), ktoré ako interné smernice pre archív a registratúrne stredisko schválilo aj vedenie Divadelného ústavu. Archívne fondy a zbierky archívu boli umiestnené do chráneného depotu vybaveného moderným regálovým systémom, čím bola splnená podmienka ich náležitej ochrany.

V roku 2007 Mgr. Hrtánková rozviazala pracovný pomer s Divadelným ústavom. Na pozícii archívára ju nahradil Mgr. Miroslav Čovan. Ten sa počas svojho pomerne krátkeho pôsobenia v Archíve Divadelného ústavu (2008 – 2009) sústredil najmä na aplikáciu automatizovaného archívneho systému *Janus*, ktorú Archív zakúpil v roku 2008.

Od roku 2009 pozíciu správcu Archívu Divadelného ústavu zastáva PhDr. Rudolf Hudec, PhD., ktorého prvým cieľom od jeho nástupu bolo vyriešenie otázky základnej evidencie archívnych fondov a zbierok archívu. V rokoch 2009 – 2010 uskutočnil ich základnú revíziu, na základe ktorej boli vypracované nové evidenčné listy archívnych fondov a zbierok, vypracovaný *Krátky sprievodca Archívom Divadelného ústavu* (2011), lokačný prehľad a stanovili sa ďalšie priority archívu.³

V správe archívu sa v súčasnosti nachádza takmer 130 archívnych fondov a zbierok, z ktorých najvýznamnejšie sú osobné fondy manželov Janka a Oľgy Borodáčovcov, ktorí sú spolu s Andrejom Bagarom, Jozefom Kellom a Gašparom Arbétom právom pokladaní za zakladateľov slovenského profesionálneho divadla, hercov Františka Dibarboru, Ctibora Filčíka, režisérov Magdy Husákovovej-Lokvencovej, Jána Jamnického, dramatikov Petra Karvaša, Juraja Váha, operných speváčok Heleny Bartošovej-Schützovej, Zity Frešovej-Hudcovej, Lucie Poppovej, či libretistky a prekladateľky Jely Krčméry-Vrteľovej. Zabudnúť nemožno ani na archívne fondy divadiel a divadelných súborov, zbierky plagátov a fotografií, o ktorých podrobnejšie informácie ponúka publikovaný sprievodca.

Výber archívnych dokumentov Archívu Divadelného ústavu je v súčasnosti prezentovaný na výstave *Ako sa uchováva pominuteľnosť* (SNM, Bratislava 8. 6. 2011 – 10. 7. 2011, Nitrianska galéria, Nitra 22. 9. 2011 – 30. 10. 2011).

Rudolf Hudec
Archív Divadelného ústavu

³ Archív Divadelného ústavu tvorí súčasť Oddelenia divadelnej dokumentácie, digitalizácie a informatiky, ktorého zamestnancov Archív pravidelne usmerňuje pri správe archívnych dokumentov, ktoré doposiaľ nie sú v archívnej správe.

Prezentácia Krátkeho sprievodcu

Archívom Divadelného ústavu v Bratislave a návšteva výstavy

Ako sa uchováva pominuteľnosť v SNM

V rámci Medzinárodného dňa archívov bol dňa 9. júna 2011 v priestoroch Divadelného ústavu (ďalej DÚ) v Bratislave slávnostne prezentovaný sprievodca po jeho archívnych fondoch a zbierkach. Krst prebiehal v prostredí divadelníkom vlastnom – v Štúdiu 12 na Jakubovom námestí. Mgr. Lenka Dzadíková privítala nielen riaditeľku Divadelného ústavu Mgr. art. Vladislavu Fekete, Art. D., riaditeľa odboru archívov MV SR (OA) Ing. Jozefa Hanusa, CSc., samotného autora a zároveň riaditeľa archívu PhDr. Rudolfa Hudeca, PhD., ale i ostatných kolegov – archivárov, odbornú i laickú verejnosť.

V krátkom príhovore osvetlila riaditeľka DÚ myšlienku vydať sprievodcu po archívnych fondoch a zbierkach jeho archívu, ocenila prácu všetkých zainteresovaných, bez ktorej by toto útle, no veľmi významné, dielko len ťažko uzrelo svetlo sveta. Riaditeľ OA MV SR vyjadril radosť nad tým, že táto práca mohla vyjsť knižne a sprostredkovať tak informácie o fondoch a zbierkach tohto verejného špecializovaného archívu, ktorý sa počíta medzi najmladšie archívy na Slovensku. Autor nás v krátkosti oboznámil s prácou archivára v tomto type archívu, priblížil fondy, ktoré uchovávajú a dotkol sa aj ďalších možností jeho rozvoja i pracovných úloh, ktoré čakajú na svoje riešenie. Knižka sa krstila v bielych archivárskych rukavičkách a jej krstný otec, riaditeľ OA MV SR Jozef Hanus ju vypravdal do sveta medzi používateľov so želaním, aby dobre slúžila každému záujemcovi o bádanie archívnych dokumentov z oblasti divadelníctva, poskytovala o nich čo najpresnejšie informácie a tým uľahčovala orientáciu v nich.

Po samotnom uvedení publikácie do života sa pre nás všetkých otvorili dvere do Archívu DÚ v Bratislave, po ktorom nás sprevádzal jeho riaditeľ. Prezreli sme si nielen veľmi peknú bádateľňu, ale aj depoty, steny ktorých zdobí množstvo fotografií osobností divadelného sveta.

Krátky sprievodca Archívom Divadelného ústavu, ktorého autorom je Rudolf Hudec, vyšiel v edícii Základné publikácie a vydal ho Divadelný ústav v Bratislave v náklade 400 ks pod číslom ISBN 978-80-89369-29-4 s rozsahom 120 strán. Po krátkom úvode sa čitateľ zoznámí s dejinami DÚ, ktorý sa zaoberá komplexným výskumom divadelnej kultúry na Slovensku od vzniku prvej profesionálnej scény v roku 1920, čo predstavuje nielen poskytovanie požadovaných informácií,

ale najmä zhromažďovanie, spracovávanie a uchovávanie dokumentácie, no nielen tej v archívnom zmysle slova. V druhej časti autor približuje dejiny samotného archívu, ktorý vznikol 27. septembra 2002 na základe súhlasu vtedajšieho Odboru archívnictva a spisovej služby MV SR ako samostatné pracovisko v rámci DÚ, problematiku personálneho obsadenia a úlohy spojené so sprístupňovaním archívnych fondov i zbierok. Používateľov sprievodcu z radov laickej verejnosti zároveň informuje o základnom poslaní a úlohách archívu. Najrozsiahlejšiu časť publikácie tvorí súpis archívnych fondov a zbierok, ktoré archív uchováva. Pri súpise je dodržaná stála štruktúra: názov archívneho fondu či zbierky, časový rozsah (pri osobných fondoch aj rozpätie rokov života osobnosti, pri organizáciách údaje o jej existencii), rozsah v b. m, údaje o profesijnom zameraní pôvodcu archívneho fondu či zbierky, údaje o ich získaní a spracovaní, stručný opis archívneho fondu či zbierky a údaje o možnosti ich využitia na vedecký výskum. Najväčšiu časť fondov Archívu DÚ tvoria osobné fondy hercov, režisérov, operných spevákov, divadelných pedagógov, bábkohercov, baletných tanečníkov, tanečníkov a choreografov, libretistov, dirigentov, prekladateľov a dramatikov, divadelných historikov, kritikov, teatroológov, bábkarských výtvarníkov, no nájdeme tu aj osobný fond garderobierky a vedúcej divadelnej krajčírskych dielne. Spomeňme teda aspoň niektorých: Andrej Bagar, Oľga a Janko Borodáčovci, Pavol Braxatoris, František Dibarbora, Ctibor Filčík, Magda Husáková-Lokvencová, Ján Jamnický, Peter Karvaš, Jela Krčméry-Vrteľová, Ivan Mistrík, Oskar Nedbal, Lucia Poppová, Vladimír Predmerský, Ján Solovič, Nelly Štúrová, Viliam Záborský. Ďalšiu časť fondov Archívu DÚ tvoria fondy divadiel a múzeí (napr. Armádne divadlo SNP v Martine, Divadlo P. Jilemnického v Žiline, Slovenské ľudové divadlo v Nitre, Zemplínske ľudové divadlo v Michalovciach, Divadelné múzeum v Bratislave a v Prešove). Inou veľkou časťou fondov sú fondy iných ústredných orgánov, vydavateľstiev a redakcií, kultúrnych zariadení či záujmových organizácií (napr. Divadelná a dramaturgická rada, LITA, Divadelný ústav v Bratislave, Zväz slovenských dramatických umelcov). Archívne fondy dopĺňajú zbierky fotografií, negatívov, diapozitívov, plagátov a letákov, bulletinov, ďalej zbierka dokumentov ochotníckych divadiel, či obrovská zbierka tzv. inscenačných obálok o rozsahu takmer 11 500 kusov obsahujúcich informácie o inscenáciách realizovaných v slovenských profesionálnych divadlách od roku 1920 do súčasnosti.

Krátky sprievodca Archívom DÚ podáva množstvo informácií k archívnym fondom a zbierkam, ktoré tento verejný špecializovaný archív uchováva a veríme, že sa stane vyhľadávanou pomôckou pre všetkých, ktorým učaroval svet divadla a všetko, čo s ním súvisí. A nielen pre tých.

Pri príležitosti 50. výročia vzniku DÚ v Bratislave sa dňa 8. júna t. r. konala vernisáž výstavy *Ako sa uchováva pominuteľnosť* inštalovanej v SNM na Vajanského nábreží v Bratislave. Pre archívárov bola na 17. júna pripravená jej špeciálna prehliadka so sprievodným slovom Rudolfa Hudeca.

Výstava je inštalovaná v troch väčších a dvoch menších výstavných priestoroch a snaží sa podať čo najucelenejší obraz o práci DÚ za polstoročie jeho existencie. Jej ústrednú časť tvorí tzv. Námestie DÚ, ktoré predstavuje celú inštitúciu s jej piatimi stavebnými piliermi (múzeum, archív, dokumentačné zbierky; knižnica; informačné centrum Prospero; festival Nová dráma/New Drama; Štúdio 12). Na veľmi vtipne a nápadito urobenej časovej osi sa návštevník v prehľade zoznami s vývojom tejto inštitúcie, osobnosťami, ktoré ju budovali a ovplyvnili jej chod. Zároveň získava prehľad o súčasných aktivitách jednotlivých častí DÚ. Neprehliadnuteľné zastúpenie má knižnica DÚ, ktorá je najrozsiahljšou špecializovanou knižnicou svojho druhu u nás a obsahuje 36 000 titulov s divadelnou tematikou s ročným počtom bádateľov okolo 3 000. Z námestia vychádzajú dve „ulice“. Tá prvá pomenovaná *Bulvár pozostalostí* prezentuje

osobnosti Olgy a Janka Borodáčovcov, máme možnosť nahliadnuť doslova do časti ich bytu v Košiciach, vidieť osobné predmety, listy, fotografie, diplomy... „Ulica“ pokračuje do bádateľne archívu, odkiaľ plynulo „prejdeme“ do archívu prezentovaného ukážkami z osobných fondov opernej divy Lucie Poppovej, Magdy Husákovej-Lokvencovej, Ctibora Filčíka či Andreja Bagara. Návštevník má možnosť po prvý raz vidieť niekoľko unikátnych albumov Antona Rakovského z Kočovíc, vojaka a cestovateľa (zomrel v roku 1953), ktorý si do nich vlepoval bulletiny, pozvánky, programy, plagáty z divadelných i operných predstavení, ktoré navštívil od New Yorku až po Kapské mesto v rokoch 1889 – 1933. V závere tejto časti prehliadky sú inštalované plagáty a bulletiny k divadelným predstaveniam. *Scénografická ulica*, druhá „ulica“ vychádzajúca z Námestia DÚ, nás uvedie do sveta scénografie prezentovaného scénickými návrhmi, scénografickými a architektonickými maketami i fotografiami divadelných scén, návrhmi i ukážkami kostýmov zo scénografického fondu Múzea DÚ, ktorý obsahuje 130 divadelných makiet, 90 kostýmov, takmer 5 700 scénických návrhov, bezmála 19 000 kostýmových návrhov, 240 objektov bábkového divadla a temer 6 500 plagátov zo Zbierky divadelných výtvarných plagátov. Počas prehliadky sa môže návštevník zadívať aj na „slučky“ s ukážkami z divadelných predstavení z 5 600 najrôznejších záznamov v audiovizuálnych zbierkach.

Hoci prehliadka podľa propozícií trvá 45 minút, my sme to „stihli“ za dve hodiny. Neobdivovali sme len poklady uchovávané v DÚ, ale aj nápaditú inštaláciu archívnych dokumentov, ktoré sú svojou povahou vždy ťažko prezentovateľné. Na tomto mieste treba poďakovať za skutočne vyčerpávajúce informácie Rudolfovi Hudecovi, ktorý doslova siahol až na

dno svojich hlasových možností, aby nás neobral ani o jednu zaujímavosť, ktorú sme mali možnosť vidieť. Obdiv si zaslúžia všetci tvorcovia tejto úžasnej prezentácie DÚ. Je však veľkou škodou, že výstava potrvá len do 10. júla. Pre tých, ktorí nestihnú jej prehliadku v Bratislave, bude možnosť pozrieť si ju v Nitrianskej galérii v Nitre, kde bude 22. septembra slávnostne otvorená. Prijímate pozvanie?

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

Na putovnom zasadnutí našich maďarských kolegov

Medzi 20. – 22. júnom 2011 sa v maďarskom Balatonfürede konalo polookrúhle, 25. putovné zasadnutie Spolku maďarských archivárov. Okrem spolku boli hlavnými spoluorganizátormi konferencie Mesto Balatonfüred, Župná samospráva Veszprém a Župný archív vo Veszpréme. Medzi 300 zúčastnenými bolo aj takmer 30 zástupcov partnerských organizácií a archivárov z desiatich európskych štátov: z Čiech, Holandska, Chorvátska, Poľska, Rakúska, Rumunska, Slovenska, Slovinska, Srbska a Ukrajiny. Slávnostné zasadnutie prvého rokovacieho dňa otvoril predseda spolku hostiteľov, Árpád Tyekvicska. Nasledovali jubilejné príhovory bývalých predsedov spolku (László Böőr, Gyula Erdmann a László Szögi), príhovory zástupcov partnerských organizácií na čele s Fredom van Kanom, viceprezidentom Medzinárodnej rady archívov (ICA). Okrem jubilejných príhovorov sa celé zasadnutie nieslo v duchu aktuálnej reformy verejnej a štátnej správy, ktorá sa má výrazným spôsobom dotknúť aj maďarských archívov. Zasadnutia sa aktívne zúčastnila zástupkyňa rezortu kultúry ako aj námestník štátneho tajomníka Ministerstva verejnej správy a spravodlivosti Csaba Latorcai, s ktorým mali možnosť riaditelia dotknutých archívov rozobrať aktuálne otázky ešte aj na osobitnej porade.

Odborný program druhého dňa pokračoval v podobe sekčných zasadnutí. V piatich sekciách odznelo celkom 25 prednášok a príspevkov z oblasti vydávania prameňov, ochrany archívnych dokumentov, výskumu dejín vedy a vzdelávania, archívnej informatiky a hospodárstva. Paralelne zasadala aj medzinárodná sekcia v anglickom jazyku. O aktuálnych otázkach archívnictva v jednotlivých štátoch diskutovali: Josef Riegler (Rakúsko), Pavel Koblasa (Česko), Slobodan Mandic (Srbsko), Bojan Himmelreich (Slovinsko), Bogdan-Florin Popovici (Rumunsko), Hanna Krajewska (Poľsko), András Sipos (Maďarsko) a Lenka Pavlíková (Slovensko). Diskusia bola vedená v otvorenom duchu okolo troch problematických okruhov: 1. Funkčné a ekonomické nedostatky archívnych systémov. 2. Problematika vzdelávania archivárov. 3. Elektronické archívne dokumenty.

V prvom prípade sa zástupcovia krajín disponujúcich jednotnou štruktúrou štátnych archívov zhodli na tom, že vo väčšine prípadov archívy nedisponujú samostatnou právnou subjektivitou, čo je zásadným kameňom úrazu v prípade získavania finančných zdrojov z osobitných grantov. Ako opačný príklad sa uviedol Rumunský národný archív, ktorý v dôsledku vnútrorezortnej systémovej reorganizácie získal na istý čas právnou samostatnosť a bol úspešný

v riešení grantu v hodnote 5 miliónov eur. Žiaľ, právna samostatnosť je odvtedy aj v tomto prípade len minulosťou (...) Rezonovali aj názory, ktoré do budúcnosti zdôrazňovali nutnosť zakladania nových samosprávnych, najmä mestských archívov. V oblasti vzdelávania archívárov sa kladol dôraz na nevyhnutné prispôbenie výučby požiadavkám informatizovanej spoločnosti. Elektronické registratúry boli vo väčšine krajín právne (zákonmi alebo vyhláškami) podchytené, resp. sa na ich usmernení intenzívne pracuje. Ich kvalita a efektívnosť je však vo väčšine prípadov diskutabilná. Výnimku azda tvorí len Rakúsko, kde sa vo forme spoločného projektu Rakúskeho štátneho archívu, Úradu spolkového kancelára Rakúskej republiky a firmy Siemens pristúpilo už aj k budovaniu centrálného, jednotného elektronického archívu. Podobná situácia je v strednej Európe zatiaľ len v Maďarsku. O aktuálnom stave budovania maďarského tzv. E -archívu sme sa dozvedeli viac na rokovaní Sekcie archívnej informatiky z prednášky Istvána Kenyeres, zástupcu riaditeľa Archívu hlavného mesta v Budapešti. Momentálne sa ich projekt (slovenskej archívnej verejnosti bol bližšie predstavený v roku 2009 na archívnych dňoch v Bojniciach) posúva už do fázy fyzickej realizácie, nakoľko aktuálne bolo uzavreté štátne výberové konanie na vybudovanie dátového úložiska a dodanie základných softvérov a operačných komponentov. Pripojenie všetkých verejných archívov na centrálny E-archív bude zabezpečené online, pričom úložisko bude plniť aj úlohy centrálného elektronického registratúrneho strediska (vrátane možnosti prenájmu dátového úložiska pre tretie organizácie, spoločnosti a pod.) a tiež elektronického „mediarchívu“.

Z exkurzie zahraničných hostí: stredoveký Tihany v podaní prof. László Szögiho a návrat doň prostredníctvom expozície kláštorného múzea

Tretí rokovací deň sa niesol opäť v znamení nadchádzajúcej reformy v Maďarsku. Rokovanie malo za úlohu porovnať jednotlivé štrukturálne systémy archívov už spomínaných štátov. Zástupcovia jednotlivých krajín (slovenské pomery a možnosti predstavila Veronika Nováková) svojimi referátmi fakticky odpovedali na vopred stanovené otázky svojich maďarských kolegov, ktorí sa zaujímali najmä o tieto okruhy: štruktúra archívov a typy zaradených archívov, spôsob a existencia centrálného odborného riadenia, spôsob financovania archívov, dosah archívov na nezákonnosti v oblasti predarchívnej starostlivosti /uloženie peňažitých trestov/, rozmery predarchívnej starostlivosti a jej vymedzenie, dosah na registratúry zbankrotovaných súkromných spoločností, rozsah spravovaných dokumentov v porovnaní s počtom odborných pracovníkov, finančné zdroje archívov využívané na stavbu a rozširovanie archívnych depotov – možnosť prístupu ku grantom EU.

Odborný program trojdňovej konferencie bol spestrený exkurziou do mestského múzea a galérie; vily, resp. letoviska popredného predstaviteľa maďarského romantizmu, spisovateľa Móra Jókaiho a hodinovou prechádzkou s odborným výkladom po historických častiach mesta Balatonfüred. Zahraniční hostia konferencie sa okrem toho zúčastnili aj na krátkom výlete v Tihanyi, kde si prezreli tamojší benediktínsky kláštor s múzeom a galériou

Gábor Strešňák
Mestské múzeum v Senci

DO VAŠEJ KNIŽNICE

ČAS V ROCE 2010. ROČENKA ČESKÉ ARCHIVNÍ SPOLEČNOSTI. Praha: Česká archivní společnost 2011. 223 s. ISBN ČR 978-80-904688-0-1

Českým kolegom sa opäť podarilo zostaviť veľmi zaujímavé a pútavé číslo archívnej ročenky, ktorá mapuje udalosti zo života českej archivárskej society v roku 2010. Ročenka je rozdelená do tradičných rubriek – Z činnosti ČAS, Zahraniční styky, Z činnosti sekcií, pobočiek a odborných skupín ČAS, Z českých, moravských a slezských archívů, Rozhovory, Nové knihy a Společenská rubrika - z ktorých vyberáme pre čitateľov Fóra archivárov tie najzaujímavejšie aktuality. Hneď za úvodným slovom predsedníčky spoločnosti, Marie Ryantovej, nasledujú informácie o 20. valnom zhromaždení Českej archívnej spoločnosti (ďalej ČAS), ktoré sa konalo 25. marca 2010 v kinosále Národného archívu v Prahe (J. Smitka). Na valnom zhromaždení odznela ako prvá výročná správa za rok 2009, v ktorej tajomník ČAS Jiří Smitka zhrnul všetky aktivity spoločnosti za uplynulé obdobie. Nevynechal edičnú činnosť spoločnosti (vydanie ročenky ČAS, zhromažďovanie podkladov pre encyklopédiu českých archívov, práca na projekte „Hroby českých, moravských a slezských archivářů“, rozosielanie internetového občasníka NeČAS), medzinárodnú spoluprácu, usporiadanie 13. celoštátnej

archívnej konferencie v Brne na tému *České archivy a zahraniční inspirace*, ako aj tradičnej viacdennej exkurzie do archívov južných Čiech či do Archívu Národnej galérie. Zhodnotil priebeh medzinárodného dňa archívov v Čechách, vyzdvihol aktívnu pomoc českých archivárov nemeckým kolegom pri záchranných prácach zrúteného mestského archívu v Kolíne nad Rýnom. Po výročnej správe odznela pokladničná správa a návrh rozpočtu na rok 2009 (H. Říhová), správa revíznej komisie (P. Hubka) a správy regionálnych pobočiek a sekcií (P. Pilz, M. Smolová, J. Cukr). Na záver prvého bloku predniesla predsedníčka ČAS návrh plánu práce na rok 2010, v ktorom prítomných oboznámila s dlhodobými i konkrétnymi úlohami. Konkrétne si ČAS naplánovala v roku 2010 zorganizovať česko-saské stretnutie archivárov v Děčíne, odbornú exkurziu pre svojich členov, odborné prednášky na rôzne témy k aktuálnym problémom archivárov a archívov atď. K plánu i predneseným správam prebehla následne diskusia. Prvá časť rokovania bola ukončená slávnostným aktom – udelením čestného členstva ČAS PhDr. Eliške Čáňovej, dlhoročnej pracovníčke terajšieho Národného archívu. Druhá časť valného zhromaždenia sa začala schvaľovaním nových stanov spoločnosti, ktoré plénu predložil Daniel Doležal, autor ich definitívneho znenia. Nové stanovy nahradili tie z roku 2001 a ich doslovné znenie nájdete v anotovanej ročenke. Môžu sa nimi inšpirovať aj členovia výboru našej spoločnosti pri aktualizácii či tvorbe nových stanov SSA. Po schválení stanov vystúpil so správou o činnosti odboru archívnej správy a spisové služby MV ČR jeho riaditeľ Václav Babička. Zameral sa najmä na problematiku digitalizácie archívnych dokumentov, zahraničnú spoluprácu a participáciu českého archívnictva na Európskom archívnom portáli APENET. O činnosti Vedeckej archívnej rady a o úvahe o možnej novej koncepcii českého archívnictva hovoril vo svojom príspevku Václav Ledvinka. Ako posledný vystúpil s prezentáciou nových *Základních pravdel pro zpracování archiválií* Miroslav Kunt z Národného archívu. Ku všetkým príspevkom druhého bloku prebehla diskusia. Valné zhromaždenie sa skončilo schválením uznesenia, ktoré je publikované v ročenke. Predsedníčka ČAS, Marie Ryantová, čitateľov ročenky informuje o ďalšom ročníku študentskej vedeckej súťaže, ktorá nesie meno univ. prof. S. Duškovej. V roku 2010 súťažili 4 práce – 2 bakalárske, diplomová a seminárna. Zvítazila seminárna práca Pavla Holuba *Oberhollabrunnský systém spisové služby a okresní úřad v Humpolci v první polovině 20. století*. Slávnostné vyhlásenie výsledkov súťaže sa uskutočnilo v Českých Budějoviciach 1. novembra 2010 za účasti súťažiacich, členov hodnotiacej komisie i zástupcu spoločnosti Bach systems, s. r. o. – sponzora, čím sa súťaž stala iste atraktívnejšou pre mladých nádejných archivárov. V ročenke za správou sa nachádza aj štatút Študentskej vedeckej súťaže ČAS o cenu prof. Dr. S. Duškovej. Z minuloročnej činnosti ČAS by sme radi upozornili ešte na zaujímavú exkurziu (M. Sejk), ktorú podobne ako vlni zorganizoval tajomník ČAS, Jiří Smitka. Jedným z cieľov sa podobne ako v prípade SSA stalo Moravské kartografické centrum vo Velkých Opatoviciach. Okrem toho českí kolegovia navštívili SOkA Nymburk, SOkA Šumperk, vodnú elektrárňu Dlouhé Stráně, zámok Loučná nad Desnou, rodinný pivovar Bravůr, papiereň a zámok Velké Losiny a drevený Kostolík sv. Michala v Maršíkově.

Rubrika Zahraniční styky prináša podrobné informácie o XIV. archívnych dňoch v SR v Komárne (J. Smitka), o zjazde maďarských archivárov v Debrecíne (P. Koblasa), o zjazde nemeckých archivárov v Drážďanoch (D. Doležal), o česko-saskom stretnutí archivárov v Děčine (J. Němec, M. Ryantová).

Bohatá a pestrá bola v minulom roku i kultúrno-osvetová práca českých, moravských a sliezskych archívov. Viaceré z nich otvorili svoje dvere verejnosti počas Medzinárodného dňa archívov. Podrobnejšie o tomto podujatí sa dozviete v správach *Mezinárodní den archivů 2010 v rámci Moravskoslezského a Olomouckého kraje* (B. Przybylová); *Zpráva o Mezinárodním dni archivů ve Státním oblastním archivu v Praze* (D. Doležal); *Oslavy Mezinárodního dne archivů v západních Čechách* (H. Hrachová). Bohatá v minulom roku bola i výstavná činnosť archívov. Napríklad Archív mesta Ostravy pripravil tri výstavy – „Ostrava-Katowice“ (o dvoch partnerských mestách priemyslového charakteru s baníckou minulosťou), „Člověk a oheň“ (všetko, čo súvisí s ohňom, sv. Floriánom – jeho patrónom, prevencia požiarov) (J. Šerka), „Nová radnice osmdesátiletá“ (výstavba budovy radnice, jej slávnostné otvorenie). SOkA Příbram a Kutná Hora pripravili výstavu mapujúcu históriu jezuitského rádu v Příbramsku a Kutnohorsku (M. Rozšafná). V spolupráci s Múzeom Českého krasu a SOA Praha vznikla zaujímavá výstava „Průkopníci podnikání na Berounsku“, ktorú si mohli pozrieť návštevníci Archívneho areálu na Chodovci (M. Sovák).

O nových vydaných tituloch v českých archívoch v roku 2010 aj s ich stručnou anotáciou Vás oboznámi rubrika Nové knihy. Z množstva zborníkov a publikácií spomenieme aspoň niektoré: *Státní oblastní archiv v Zámrsku. Stručný průvodce*; Verner, J.: *Katalog medailí, plaket a odznaků Františka Palackého*; *Pražský sborník historický XXXVII.*; *Historická fotografie 2008 – 2009. Sborník pro prezentaci historické fotografie ve fondech a sbírkách České republiky*; *Západní Morava XIV.*; *Olomoucký archivní sborník 8 atd.*

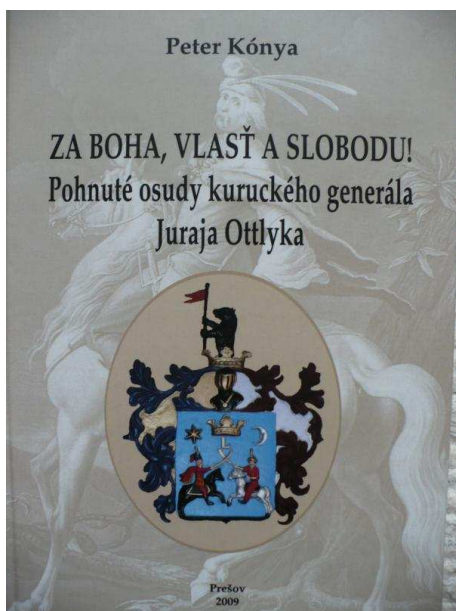
Ročenku uzatvára Spoločenská rubrika zachytávajúca životné jubileá, novonarodených archivárov, udelenie ocenení, i trochu smutnejšie udalosti – nekrológy za rok 2010.

Veríme, že slovenskí archivári siahnu po ročenke ČAS, pretože v nej nájdú mnoho zaujímavých informácií a podnetov, ktorými sa môžu inšpirovať vo svojej práci.

Júlia Ragačová
Odbor archívov MV SR

KÓNYA, Peter. *Za Boha, vlasť a slobodu! Pohnuté osudy kuruckého generála Juraja Ottlyka*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2009, 368 s. ISBN 978-80-8068-913-3

Tak ako sú dejiny bohaté na udalosti, sú rovnako bohaté aj na osobnosti, ktoré ich aktívne ovplyvňovali či boli ich priamymi svedkami, ktorých písomné svedectvo o dobe, v ktorej žili, poskytuje súčasníkom cenné informácie. Autor sa vo svojej knihe rozhodol predstaviť osobnosť

generála Juraja Ottlyka, zemana z Kochanoviec a Horných Ozoroviec v Trenčianskej župe, ktorý žil v druhej polovici 17. a začiatkom 18. storočia. Práve toto pohnuté obdobie veľmi ovplyvnilo jeho myslenie i konanie. V šiestich kapitolách máme možnosť sledovať jeho život od narodenia, smrť otca, keď mal osem rokov, snahy matky a otčima zabezpečiť mu vzdelanie v Kremnici i Prešove, kde sa stal svedkom represíi habsburského dvora po roku 1671, čo malo za následok prerušenie štúdií, vyrabovanie rodinného sídla a zničenie hospodárstva cisárskym vojskom, násilné zabratie evanjelického chrámu a jeho odchod do služby k Ostrošičovcom. Zhodou okolností sa ako 24-ročný mladík dostal do vojska Imricha Tökölyho, kde na základe vojenských skúseností získal hodnosť plukovníka, padol do cisárskeho zajatia, z ktorého ušiel a vzápätí padol ako zradca do kuruckého zajatia. Neskôr ako plukovník vstúpil do habsburskej armády, aby bojoval proti Turkom.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

KÓNYOVÁ, Annamária – KÓNYA, Peter. *Kalvínska reformácia a reformovaná cirkev na Východnom Slovensku v 16. – 18. storočí*. Prešov: Prešovská univerzita, 2010, 222 s. + 5 máp. ISBN 978-80-555-0179-6

Anotovaná monografia je výsledkom riešenia grantového projektu VEGA Konfesionalizácia na Slovensku v 16. – 18. storočí a jej teologický, spoločenský a kultúrny rozmer. Autori ju rozdelili do piatich kapitol. V úvode zhodnotili doterajšiu historickú i cirkevno-historickú spisbu zameranú na šírenie reformácie a konštituovanie i vývin reformovanej cirkvi na našom území. Nakoľko sa vo všeobecnosti uhorský kalvinizmus spája s maďarským etnikom, hodnotia aj maďarskú historickú literatúru a kalvínsku cirkevno-historickú spisbu. Práce maďarských historikov sa zameriavajú na problematiku šírenia kalvinizmu a vývinu reformovanej cirkvi v Uhorsku komplexne v celej krajine, no územie Slovenska skúmajú len okrajovo, pretože z hľadiska kalvinizmu stálo na periférii. Autori si za cieľ stanovili podať prehľad o šírení a udomácnení kalvínskej reformácie na Východnom Slovensku od jej počiatkov v polovici 16. storočia do konca obdobia rekatolizácie v poslednej štvrtine 18. storočia.

Prvá kapitola sa zameriava na začiatky šírenia protestantizmu v Uhorsku, prenikanie švajčiarskeho reformačného hnutia do Uhorska, osvetľuje priebeh kalvínskej reformácie

v Zátisí, Predtisí, na území ovládanom Turkami, ďalej v Zadunajsku i na území Slovenska. Približuje územné usporiadanie a správu kalvínskej cirkvi v Uhorsku a jej postavenie v období rekatolizácie. Druhá kapitola sa zaoberá kalvínskou reformáciou na východnom Slovensku, jej šírením, počiatkami územnej organizácie kalvínskej cirkvi, rekatolizáciu, no zameriava sa aj na kalvínske cirkevné zbory na začiatku 17. a v 18. storočí. V centre pozornosti autorov v tretej kapitole stojí 10 zemepanských miest a mestečiek ako centier kalvínskej reformácie (napr. Humenné, Michalovce, Plešivec, Sečovce, Trebišov, Vranov nad Topľou), ale aj slobodné kráľovské mestá Košice a Prešov, v ktorých vznikli kalvínske cirkevné zbory. Národnostné pomery v týchto zboroch i vznik a trvanie evanjelicko-kalvínskej únie rozoberá štvrtá kapitola. V piatej kapitole si čitateľ nájde informácie o kazateľoch, rektoroch i zemepánoch či predtiských senioroch a superintendentoch.

Po krátkom závere nasleduje resumé v nemeckom a maďarskom jazyku, zoznam prameňov a literatúry, 5 mapových zobrazení a menný register. Text celej publikácie ilustrujú veduty miest, portréty osobností, fotografie kostolov i budov vo vlastníctve kalvínskych zborov, liturgických predmetov, titulných strán náboženských spisov i ukážky z kanonických vizitácií.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

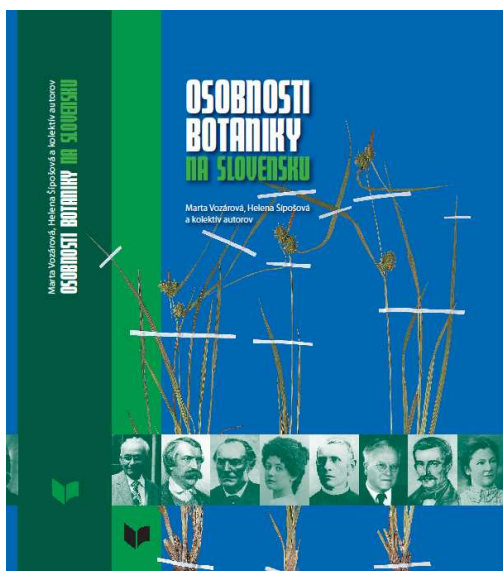
LUKAČKA, Ján – ŠTEFÁNIK, Martin a kol. *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2010, 300 s. ISBN 978-80-97030216

Dejiny stredovekých miest priťahujú pozornosť bádateľov – amatérov i profesionálnych historikov aj vďaka bohatej pramennej báze a táto téma je nanajvýš aktuálna aj dnes. Predkladaná kniha je kolektívnou monografiou 27 autorov z troch stredoeurópskych krajín – Českej, Maďarskej a Slovenskej republiky. Vznikla v rámci projektu APVV riešeného v Historickom ústave SAV v Bratislave. Vo svojich 26 kapitolách sa venuje vybraným vývinovým aspektom v dejinách stredovekých miest, či už ide o ich počiatky v priestore Strednej Európy, kde sa tento fenomén objavuje pomerne neskoro – koncom 12. a v priebehu 13. storočia, alebo o záujem panovníkov o mestá a udeľovanie privilégii, ďalej o formovanie mestskej society a samosprávy, hospodárske postavenie miest a ich obchodné aktivity. Iní autori si všímajú cesty mestských hodnostárov na kráľovský dvor či cesty vyslancov, kultúrne kontakty miest i významné politické stretnutia tej doby v nich, ale aj vzťahy šľachty a stredovekých miest či možnosti bežného človeka získať v týchto

centrách komunikácie potrebné informácie nielen na trhoch, súdoch a v hostincoch. Priestor publikovať výsledky svojich výskumov dostali aj niekoľkí autori zaoberajúci sa dejinami konkrétnych miest. Knihu v závere dopĺňa krátky regist každé kapitoly v anglickom jazyku, rozsiahly zoznam literatúry, zoznam skratiek a register.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

ŠÍPOŠOVÁ, Helena – VOZÁROVÁ, Marta a kol. *Osobnosti botaniky. Biografický slovník osobností, ktoré sa podieľali na rozvoji klasickej a úžitkovej botaniky do roku 2009.* Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2010, s. 179. ISBN 978-80224-1136-3

Vydavateľstvo VEDA vydalo biografický slovník osobností, ktorí sa podieľali na rozvoji klasickej a úžitkovej botaniky do roku 2009. Snahou editoriek H. Šípošovej a M. Vozárovej a aj ostatných autorov, bolo čo najkompletnejšie sprístupnenie tých osobností, ktoré sa viac, či menej, zaslúžili o rozvoj botaniky a príbuzných disciplín na Slovensku. Do encyklopédie sú zahrnutí aj tí, ktorí sa svojím osobným vkladom (vedomosťami, skúsenosťami, publikáciami, floristickými aktivitami, herbármi a pod.) zaslúžili o poznanie rastlinného bohatstva Slovenska. Ide nielen o profesionálnych botanikov, venujúcich sa základnému výskumu (taxonómov, fyziológov, embryológov, algológov, mykológov, lichenológov, bryológov, dendrológov, farmaceutov, lesníkov a šľachtiteľov), ale aj floristov – amatérov a osobností s originálnymi pestovateľskými aktivitami v ovocinárstve, záhradníctve, sadovníctve, vinohradníctve. Mnohí z nich sa zaslúžili svojimi významnými aktivitami o ochranu vzácnych rastlín a rastlinných spoločenstiev, prípadne odbornými a vedeckými ilustráciami či fotografiami dopĺňali odborné publikácie.

Základy vedeckej botaniky sa na Slovensku začali budovať inštitucionálne až v 50. rokoch 20. storočia. Dovtedy sa bežnému človeku spájali informácie o rastlinách najmä s ich praktickým využitím, v poľnohospodárstve, ovocinárstve, vinohradníctve, či liečiteľstve a pod. Túžba po odbornom poznaní rastlinného sveta v tej dobe viedla mnohých na univerzity za hranice Slovenska. Prírodovedné výskumy na našom území sa začali priebežne až so stúpajúcou vzdelanosťou. Okrem profesionálov pribúdali aj nadšenci – amatéri, z ktorých mnohí sa stali vo svete prírodných vied vysoko uznávanými osobnosťami. V práci nájdeme nielen jedincov pôsobiacich na Slovensku, ale aj tých, ktorí zo Slovenska pochádzajú, no žili a pôsobili v zahraničí.

Do dejín botanického výskumu Slovenska sa významne zapísali aj príslušníci, zväčša susedných štátov v období habsburskej a neskôr Rakúsko-uhorskej monarchie. Po roku 1918 sa výskumu kveteny Slovenska (najmä Tatier) venovalo mnoho maďarských, rakúskych, českých, poľských, ale aj niekoľko ďalších inonárodných osobností.

Publikácie podobného druhu sú výsledkom mnohoročných výskumov a skúseností celého kolektívu. Zostavovateľkami tejto encyklopédie sú profesionálne botaničky H. Šipošová a M. Vozárová. Sú autorkami väčšiny hesiel a ich odborné korekcie ostatných hesiel dodali publikácii presnosť a úplnosť.

Biografický slovník botanikov Slovenska je informačnou databázou o 630 osobnostiach, sústredených 101 autormi a 36 prispievateľmi. Editorky rozšírili autorský kolektív o autorov a konzultantov aj z okolitých štátov, najmä Poľska, Českej republiky, Nemecka, Rakúska, Maďarska, Ukrajiny a Ruska. Fundovaný text na 615 stranách, aj v nemeckej a maďarskej mutácii, dopĺňa bohatý poznámkový aparát čerpajúci aj z archívnych prameňov a literatúry. Prínosný je najmä register mien osobností, zoznam vysvetliviek, použitých skratiek a inštitúcií a spoločností, ktoré najvýznamnejšie ovplyvnili rozvoj botaniky a príbuzných disciplín na Slovensku, ako aj farebná obrázková príloha rastlín.

Dielo takéhoto druhu na slovenskom trhu doposiaľ chýbalo, hoci nie je bežným ani v okolitých krajinách. Oblasť botaniky nie je úzko profilovaný odbor, naopak týka sa bytostne existencie človeka vôbec, a preto sa *Osobnosti botaniky na Slovensku* stanú isto nenahraditeľným pomocníkom pre odbornú ako aj laickú verejnosť.

Elena Machajdíkova
Archív Slovenského národného múzea

OZNAMY

POZVÁNKA

SLOVENSKÁ KERAMIKA
ÚČ. SPOL.
MODRA PRI BRATISLAVE (Č. S. R.)
TELEFON: 21
TELEGRAMY: KERAMIKA MODRA

Špeciálne kaktusové kvetináky pre novodobé moderné rastliny-kaktusy.
Spezielle Kakteentöpfe für neuzeitige moderne Pflanzen-Kakteen.
Special cactus pots for up-to-date and modern cactus-plants.

BY BRANDLBRATISLAVA

SLOVENSKÝ NÁRODNÝ ARCHÍV
Vás pozýva na otvorenie komornej výstavy

KURIOZITY

ALEBO
ČO BY STE V ARCHÍVE NEHLADALI...

7. júna 2011 o 15.15 hod.

Slovenský národný archív, Drotárska 42, Bratislava
Výstava potrvá do 9. septembra 2011.
Otvorené: pondelok – piatok 8.00–15.30 hod.

Pozývame Vás na komornú výstavu *Kuriozity alebo čo by ste v archíve nehľadali...*, ktorá bola verejnosti sprístupnená 7. júna 2011 vo výstavných priestoroch SNA. Ako už názov napovedá v úlohe exponátov sa v tomto prípade ocitli kuriozity a exotiká, ktoré sa v našich archívoch nachádzajú len zriedka. Uvidíte napríklad japonské drevoryty; kamennú pamätnú tabuľu zo školy, kam chodil M. R. Štefánik, a ktorú neznámy občan zaslal Verejnosti proti násiliu; barokovú kovovú skrinku na dokumenty či stredoveký obrázok muža vyplazujúceho jazyk, reklamný letáčik slovenskej keramiky propagujúci ich sortiment črepníkov (pozri obrázok na pozvánke), fotografiu s venovaním Fidela Castra loviaceho kamzíky v Tatrách atď.

Radoslav Ragač
Slovenský národný archív

Naši jubilanti

APRÍL

Magdaléna Bekeová

Helena Hollá

Eva Koledová

JÚN

Gabriela Kleimanová

Eva Kočiová

Peter Martinka

František Palko

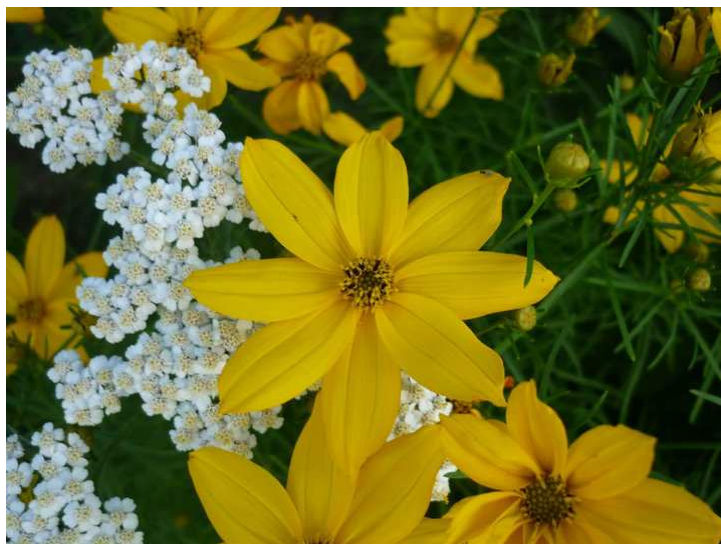

Foto: **Viktória Michalská**

FÓRUM ARCHIVÁROV

Vydáva Spoločnosť slovenských archivárov

Zodpovedný redaktor: Lucia Krchnáková

Redakčná rada: Mária Grófová, Oľga Kvasnicová,
Zuzana Kollárová, Lenka Pavlíková,
Juraj Roháč, Gábor Strešňák,
Henrieta Žažová

Technická úprava: Lucia Krchnáková, ŠÚBA

Jazyková úprava: Henrieta Žažová

Povolilo: MK SR 1472/96